

VANKIEN KOKEMUKSIA VALVOTUSTA KOEVAPAUESTA VANAJAN VANKILASSA

Salonen, Esa

Silvennoinen, Tommi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta
Vanajan vankilasta

Salonen Esa
Silvennoinen Tommi
Rikoseuraamusala
Tammikuu 2009

Tikkurila-instituutti
Rikosseuraamusalan koulutusohjelma

Salonen Esa, Silvennoinen Tommi

Vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta Vanajan vankilassa

Vuosi	2009	sivumäärä	88
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää valvotussa koevapaudessa olevien vankien kokemuksia Vanajan vankilassa. Kartoitimme vankien omakohtaisia kokemuksia valvotusta koevapaudesta suunnittelusta aina vapautumiseen asti. Lisäksi selvitimme, kuinka valvottua koevapautta voidaan kehittää. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vanajan vankilan kanssa.

Teoreettisena avainkäsitteenä olivat elinikäinen oppiminen, vapautumisen problematiikka ja elämänhallintataitojen kehittäminen. Tutkimusongelmana olivat: Onko valvotun koevapauden valvonta riittävä, edesauttaako valvottu koevapaus valmistautumista vapauteen ja toteutuvatko toimeenpanosuunnitelmat valvotussa koevapaudessa ja sen jälkeen?

Vanajan vankilasta on tähän mennessä määrätty valvottuun koevapauteen kaiken kaikkiaan 62 vankia, joiden vankilakertaisuus on vaihdellut ensimmäisestä kerrasta aina kahdeksaantoista. Heidän vankeusrangaistuksen pituus vaihteli 4 kuukaudesta elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset käsittivät kolmanneksen päär rikoksista.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin Vanajan vankilan vangeilta kyselytutkimuksena, joissa käytettiin monivalintakysymyksiä. Kyselytutkimuksessa oli myös lisäksi avoimia kysymyksiä. Kyseily suoritettiin syksyllä 2008, jona aikana kyselyyn vastasi 17 henkilöä. Vastaajista naisia oli 10 ja miehiä 7. Aineisto analysoitiin SPSS-ohjelman avulla.

Vanajan vankilassa valvotun koevapauden valmistelu koettiin hyvänä ja sujuvana. Vangit kokivat, että he olivat itse aktiivisia asunnon hankinnassa ja toimintavelvoitteen etsimisessä. Kokemusten perusteella vankilasta valvottuun koevapauteen siirtyminen koettiin helpoksi. Vangit eivät kokeneet valvontasoittoja häiritsevänä ja päihdetestaus koettiin luonnollisena osana valvontaa. Annetut liikkumisrajoitukset koettiin jokseenkin rajoittaviksi. Vangit kokivat valvotun koevapauden valmistavan heitä vapauteen ja kohti rikoksetonta elämää.

Opinnäytetyön tulosten mukaan asunnon saaminen valvotun koevapauden aikana toi suurta lisäarvoa varsinkin naisvangeille. Asunnon saaminen ja mielekkään vapautumisen jälkeisen toimintavelvoitteen voidaan katsoa elämänhallintaitoja tukevana seikkana. Valvotun koevapauden aikana tulisi löytää sellaisia toimintoja, jotka jatkuvat vapautumisen jälkeen. Tulisi kiinnittää mieltä pitäisikö valvotun koevapauden kestoajoja muuttaa pidemmiksi. Lisäksi vangit antoivat hyviä kehitysehdotuksia, miten lähimaiset saataisiin mukaan valvotun koevapauden suunnitteluun.

Asiasanat: Valvottu koevapaus, vangit, elinikäinen oppiminen, vapautuminen

Salonen Esa, Silvennoinen Tommi

Inmates' experiences of supervised parole at Vanaja Prison

Year 2009 Pages 88

The purpose of the thesis was to examine supervised parole from the inmate's point of view, and the research material consisted of inmates' own experiences of supervised parole, from planning to completing the sentence at Vanaja Prison. The second object of the thesis was to find out how supervised parole can be developed in general and especially at Vanaja Prison. This thesis was completed in co-operation with Vanaja Prison.

There were three theoretical key concepts in the thesis, namely lifelong learning, the complexity of adapting to normal life after release and the improvement of life control. This study addressed the following research questions: is the supervision of supervised paroles sufficient, does supervised parole promote the preparations for prison release and thirdly, is the strategic plan put into practice in supervised parole and is it still intact after the inmate has been released from prison?

So far there have been 62 Vanaja inmates ordered to supervised parole. Some of the inmates were repeat offenders, up to 18 times, and some of them were in prison for the first time. Their sentence varied from 4 months to life in prison.

The research data of the thesis was collected with a survey, using multiple-choice questions. The survey also included open questions. The survey part of the thesis was carried out in autumn 2008. All in all, 17 inmates were interviewed, 10 female and 7 male. The survey data was analyzed with SPSS.

In general, the inmates were pleased with the preparations for supervised parole by Vanaja Prison. The inmates felt they were actively involved in seeking housing and work or study places. Transition from prison to supervised parole was considered smooth, and supervision in itself was portrayed as appropriate by the inmates. They experienced that supervised parole prepared them for freedom and life without crimes.

The research results of this thesis showed that getting a fixed abode was of great importance especially for female inmates in supervised parole. Accommodation and finding an interesting school or workplace supports life without crime and promotes life control. Therefore, it is important to find such forms of activities already before release from supervised parole. Thus, it can be concluded that to improve life control and lifelong learning, the duration of supervised parole should be made longer to achieve better results. In addition, the inmates themselves suggested some good development ideas concerning the engagement of family members in the planning of supervised paroles.

Key words: Supervised parole, inmates, lifelong learning, prison release

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	6
2. RANGAISTUSTEN KANSAINVÄLINEN LÄHTÖKOHTA.....	7
3. VANKEUSLAKI UUDISTUS JA RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMALLISUUS	8
3.1 Vankeuslain uudistaminen.....	8
3.2 Aluevankilat ja sijoittajayksiköt.....	9
3.3 Vankeuslain periaatteet	10
3.3.1 Riski- ja tarvearviointi	10
3.3.2 Rangaistusajansuunnitelma.....	10
4. VAPAUTUMISEN PROBLEMATIIKKA	11
4.1 Elämänhallinta	13
4.2 Elinikäisen oppimisen lähtökohta.....	13
4.3 Kriminogeeniset tekijät.....	14
4.4 Elinikäinen oppiminen valvotussa koevapaudessa	15
5. VALVOTTU KOEVAPAAUS.....	16
5.1 Valvottu koevapaus Suomen vankeinhoitojärjestelmässä.....	18
5.2 Valvottuun koevapauteen sijoitettavat.....	19
5.3 Edellytykset valvottuun koevapauteen	20
5.4 Valvotun koevapauden valmistelu.....	21
6. KOEVAPAUDEN VALVONTA	22
6.1 Valvonta menetelmät	22
6.2 Valvottavan paikantaminen	23
6.3 Päihdevalvonta.....	24
7. ALKUVAIHEEN KOKEMUKSIA VALVOTUSSA KOEVAPAUDESSA	25
8. TUTKIMUSONGELMAT JA -TAVOITTEET	25
9. AINEISTO JA MENETELMÄT	27
9.1 Aineiston hankinta.....	28
9.2 Kyselyiden laatiminen.....	29
9.3 Kyselyyn vastanneet.....	29

9.4 Tutkimuksen eettisyys	31
10. TUTKIMUS TULOKSET	33
10.1 Vanajan vangit	33
10.1.1 Vankilakertaisuus	34
10.1.2 Rangaistusten pituus	34
10.1.3 Päärikos	35
10.2 Koevapauden suunnitteluvaihe	36
10.3 Toimeenpanosuunnitelma	40
10.4 Koevapaus	42
10.5 Pähitteettömyys	44
10.6 Koevapauden valvonta	46
10.7 Valvotusta koevapaudesta vapautuminen ehdonalaiseen vapauteen	48
10.8 Koevapauden merkitys vapautumisen kannalta	50
10.9 Avoimet vastaukset	54
12. JOHTOPÄÄTÖKSET	57
13. POHDINTA	61
LÄHTEET	68
LIITTEET	
Liite 1 Valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelman valmistelu	71
Liite 2 Valvotun koevapauden valmistelu Etelä-Suomen sijoittajayksikössä	79
Liite 3 Tutkimuslupa	80
Liite 4 Suostumus kyselyyn	82
Liite 5 Kyselykaavake	83
Liite 6 Kuva- ja taulukkoluetelo	88

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia vankien kokemuksista valvotusta koevapaudesta Vanajan vankilassa. Valvottu koevapaus mahdollistui uudessa vankeuslaissa 1.10.2006. Valvottu koevapaus tarkoittaa sitä, että vanki voidaan määrätä vankilan ulkopuolelle aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista harjoittelemaan elämänhallintataitojaan. Elämänhallintataitojen kasvua siinä määrin, että vangilla on koevapauden päätyttyä mahdollisuus elää ilman uusia rikoksia tai päihteitä. Koevapaudessa oleva vanki on vankilan ulkopuolella vankilaviranomaisten kontrollin alaisena.

Vankeusaikana jokaiselle vangille laaditaan yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, jonka perusteella kohdennetaan ne työskentelyalueet, joita vanki tarvitsee. Vankeusaikana pyritään vaikuttamaan vangin kriminogeenisiin tekijöihin ja vahvistamaan vangin omia voimavaroja muutokseen ja elämänhallintaan.

Valvottu koevapaus on osa portaittaista rikosseuraamusjärjestelmää. Tällä pyritään helpottamaan vapautumisen jälkeistä tyhjiötä, jonka usea vapautunut vanki on kokenut. Suomessa on tällä hetkellä päivittäin noin 60 henkilöä valvotussa koevapaudessa mutta tulevaisuudessa tavoitteena on nostaa määrää 200 vankiin.

Opinnäytetyössä halutaan kuvata valvotun koevapauden prosessia kokonaisvaltaisesti lainsäätämisen tasolta aina loppuun suoritettuun rangaistukseen asti. Opinnäytetyötä varten on suoritettu mielipidekysely, jossa on kartoitettu vankien kokemuksia valvotusta koevapaudesta. Kyselyyn osallistui sekä nais- että miesvankeja. Opinnäytetyössä selvitetään vankien kokemuksia siitä, miten koevapauden valmistelu, itse valvottu koevapaus sekä valvotusta koevapaudesta vapautuminen on sujunut.

Työelämän vastaavuutena on tarkoituksena tuottaa Vanajan vankilalle tietoa siitä, miten vangit ovat kokeneet uuden rangaistusmuodon, sekä nostaa kehitysehdotuksia Vanajan vankilalle aineiston pohjalta. Opinnäytetyömme työelämän ohjaajana toimi Vanajan vankilan apulaisjohtaja Marjatta Kurri, sekä opinnäytetyömme ohjaajana Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta yliopettaja Matti Vesanmaa, joille haluamme mainita kiitoksen sanasen.

Opinnäytetyö on tehty parityöskentelynä. Emme ole missään vaiheessa ole varsinaisesti jakaneet osa-alueita, vaan työtä on pääsääntöisesti tehty aina yhdessä

2 RANGAISTUSTEN KANSAINVÄLINEN LÄHTÖKOHTA

Suomi on omalta osaltaan sitoutunut kansainvälisiin sopimuksiin ja suosituksiin, jotka pitkälti ohjaavat Suomen vankeutta koskevia yleissäännöksiä. Vankien kannalta tärkeitä sopimuksia ovat Yhdistyneiden kansakuntien (YK) vuonna 1966 hyväksymä kansalaisoikeuksien ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 7-8/1976), jonka olennaisena tarkoituksena on vankien parantuminen sekä heidän yhteiskunnallisen asemansa palauttaminen. Toinen tärkeä asiakirja on Euroopan ihmisoikeussopimus, jonka Suomi ratifioi vuonna 1990 (SopS 16-17/1990)(Mohell&Pajuoja 2006, 16). Ihmisoikeussopimuksen tärkeimmät lakipykälät liittyvät vapaudenriistoon.

YK:n vankeinhoidon vähimmäissäännöissä ja Euroopan neuvoston vankilasäännöistä on olemassa varsin yksityiskohtaiset säännöt. Vähimmäissäännöissä vankeuden perimmäiseksi tarkoitukseksi on määritelty yhteiskunnan suojeleminen rikollisuutta vastaan(Mohell&Pajuoja 2006, 17-18). Toisaalta vankilan tulisi luoda vankeusajalle sellaiset puitteet, että se ei ole omiaan heikennä vangin oma-aloitteisuutta sekä taata riittävä yhteydenpito ulkomaailmaan, niin että normaalit yhteydet yhteiskuntaan eivät katkeaisi. Tämä asettaa vankeinhoidolle haasteita, jotta vanki olisi vapautuessaan valmis yhteiskunnassa odottaviin haasteisiin.

Muiden EU-maiden lainsäädännöissä vankeuden yleistavoitteet noudattelevat samoja kansainvälisiä sopimuksissa ja suosituksissa esitettyjä linjauksia(Vankeuspaketti 18/06). Yhteinen nimittäjä näillä kaikilla EU-maille on se, että vankeusaikana pyritään vaikuttamaan vankeihin siten, että heillä on vapautuessaan mahdollisuus elää rikoksetonta elämää. Yhtäältä vankeusaikaisten haittojen minimointi koetaan tärkeäksi.

Viime vuosi kymmeninä on uusintarikollisuuden vähentäminen ja vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen noussut kansainvälisen kriminaalipolitiikan lähtökohdaksi. Tämä on varsin selvästi nähtävissä eri maiden tavoitteiden asettelussa. Kansainvälisellä pohjalla tapahtuvassa lainsäädännön uudistamisessa piilee kuitenkin vaaroja(Kostiainen 2006).

Kansainvälisen kriminaalipolitiikan ongelmaksi on muodostunut se, että valtiotasolla maat eivät pysty sitoutumaan YK:n asettamiin normeihin, jos ne ovat ristiriidassa maan oman poliittisen ajattelun kanssa. Niissä maissa joissa kriminaalipolitiikka tulee osaksi puoluepolitiikkaa, sekä kriminaalipoliittisen keskustelun että koko kriminaalipolitiikan taso madaltuvat(Kostiainen 2006).

EU tasolla jäsenmaat ovat pystyneet aikaisemmin tekemään sitovia päätöksiä ja valtiot ovat olleet tarvittaessa valmiita muuttamaan oikeusjärjestelmäänsä ja lakeja niihin pääsemiseksi (Kostiainen 2006). Nykyisellään EU:ssa ollaan haasteellisemman tilanteen edessä. Euroopan unionin laajentuminen kahteenkymmeneenviiteen eri jäsenmaahan tuo mukanaan samanlaisia ongelmia, kuin kansanvälisellä lainsäätämisentasolla on tapahtunut. Valtioilla on erilaisia poliittisia motiiveja, mikä osaltaan vaikeuttaa yhteisiin tavoitteisiin pääsemistä.

3 VANKEUSLAKI UUDISTUS JA RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMALLISUUS

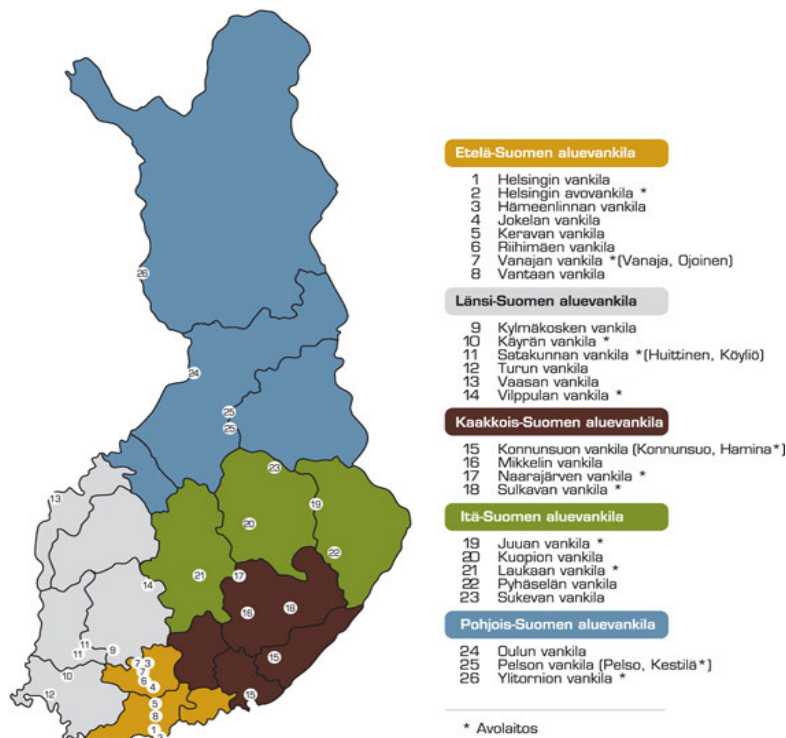
Vankeuslaki ja vankeusrangaistukset kokivat kokonaisuudistuksen 1.10.2006 voimaan tullen lakimuutoksen myötä. Vankeusrangaistuksen kokonaisuudistuksen valmistelu alkoi vankeusrangaistuskomitean asettamisella syyskuussa 1999 (Mohell & Pajuoja 2006, 14). Tultaessa 2000-luvulle vankeuslain kokonaisuudistuksen tarve oli ilmeinen, koska yhteiskunnan ja vankeinhoidon kehityksen asettamia vaatimuksia oli jouduttu korjaamaan lainsäädännöllisillä osittaisuudistuksilla useastikin (Myhrberg 2006, 11).

3.1 Vankeuslain uudistaminen

Ennen 2006 vuoden uutta vankeuslakia Suomessa tehtiin edellinen isompi uudistus vankeuslakiin vuonna 1975, jolloin lähes sata vuotta voimassa ollut laki rangaistusten täytäntöönpanosta (RTL) uudistettiin. Rangaistusten täytäntöönpano asetus (RTA) loi pohjaa jo nykyiselle vankeuslaille, jossa alettiin katsoa että rangaistus ei ole pelkästään vapauden menetys. Käyttöön otettiin myös normaalisuuden lähtökohta ja se, että vankilan tulisi sopeuttaa vanki takaisin yhteiskuntaan. Vankilassa pyrittiin edistämään vankien ammattitaidon säilymistä, kouluttautumista ja kuntoutumista. Mikä tarkoitti sitä, että vankeusaikaa alettiin ajatella suunnitelmallisesti yksilön toimintakyvyn säilymisen tai paranemisen lähtökohdista. Toisaalta vanhassa vankeuslaissa ei ollut tarpeellisessa määrässä otettu huomioon uuden perustuslain ja uusien ihmisoikeussopimusten asettamia vaatimuksia, eikä vankeinhoidon sisällössä tapahtuneita muutoksia. (Myhrberg 2006, 10-12)

3.2 Aluevankilat ja sijoittajayksiköt

Vankeusrangaistuksen kokonaisuudistuksen myötä Suomeen muodostettiin viisi aluevankilaa (kuva1). Jokaiselle aluevankilalle muodostettiin oma sijoittajayksikkönsä Riihimäelle, Turkuun, Mikkeliin, Kuopioon ja Ouluun. Sijoittajayksiköt sijaitsevat edellä mainittujen vankiloiden yhteydessä. Sijoittajayksiköiden päätehtävinä on tehdä vangeille riski- ja tarvearviointi, laatia rangaistusajan suunnitelma ja vastata vankisijoittelusta. Sijoittajayksikkö vastaa myös laadittujen suunnitelmien toteuttamisen seurannasta ja ohjaamisesta. Sijoittajayksiköiden johtajat tekevät siirto- ja sijoittelupäätökset ottamalla huomioon vankien erityistarpeet ja tarvittavan laitosturvallisuustason (Mohell&Pajuoja 2006, 30).

Kuva 1 Vankeinhoitolaitoksen aluevankilat ja rangaistuslaitokset

3.3 Vankeuslain periaatteet

Vankeinhoidon kokonaisuudistuksessa korostuvat erityisesti Vankeinhoitolaitoksen kaksi tehtävää: velvollisuus huolehtia yhteiskunnan ja vankien turvallisuudesta, sekä

velvollisuus toimia vangin kanssa, niin että hänen valmiutensa elää rikoksetonta elämää paranevat (Mohell & Pajuoja 2006, 15).

3.3.1 Riski- ja tarvearviointi

Rangaistusajan suunnitelman(RANSU) pohjana käytetään riski- ja tarvearviota (RITA). Mitä oli laadittu jo ennen uutta vankeuslakiakin, jos rangaistusaika oli yli kaksi vuotta. Nykyisin riski- ja tarvearvio laaditaan jos tuomion pituus ylittää puolivuotta. Vangeille laaditun riski- ja tarvearvion pohjalta pyritään luomaan sellaisia suunnitelmia, joiden perusteella voidaan puuttua esiinnoisseisiin uusintariskitekijöihin erilaisilla ohjelmilla, kuten viisi keskustelua muutoksesta, suuttumuksen hallinta ym.

Riski- ja tarvearvioinnin laatimisella kartoitetaan vangin henkilökohtaista rikollisuutta ylläpitäviä riskitekijöitä. Sijoittajayksikön erikoissuunnittelija haastattelee vankia ja laatii yhdessä muun vankia koskevan aineiston pohjalta hänelle riski- ja tarvearvion. Arvioinnissa tarkastellaan vangin rikollisen käyttäytymisen syitä, aikaisempaa rikollisuutta, asumistilannetta, koulutus- ja työtaustaa, taloudellista tilannetta, sosiaalisia suhteita, elämäntapaa, päihteidenkäyttöä, psyykkistä terveyttä, ajattelua ja asenteita.

3.3.2 Rangaistusajan suunnitelma

Vangille laaditaan yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajan suunnitelmallisuus lähtee elinikäisen oppimisen lähtökodista. Ajatus siitä, että ihminen voi oppia pois vanhasta ja muodostaa uusia elämänpolkuja. Riski- ja tarvearvioinnin perusteella vangille laaditun rangaistusajan suunnitelman tavoitteena on vangin elämänhallinnan ja yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen (Mohell&Pajuoja 2006, 15). Rangaistusajan suunnitelmassa huomioidaan rangaistusajan pituus, aikaisemmat vankeusrangaistukset, vangin sosiaalinen toimintakyky ja henkilökohtaiset olosuhteet, jotka vaikuttavat rangaistusajan suunnitelman sisällöllisessä laadinnassa(VankeusL1:1§, 4:6§).

Rangaistusajan suunnitelma kattaa koko rangaistusajan, koevapaus ja ehdonalainen vapaus mukaan lukien (Mohell & Pajuoja 2006, 67). Suunnitelma on prosessinomainen ja sen arviointi jatkuu koko rangaistuksen ajan. Suunnitelmallisuus tuo tavoitteelli-

suutta vangin rangaistuksen suorittamiseen ja samalla se sitouttaa myös vankia rangaistuksensa suorittamiseen ja osallistuttaa sen suunnitteluun. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kun vangin rangaistusajan suunnitelmaan on tavoitteeksi kirjattu valvottuun koevapauteen siirtyminen.

Suunnitelman pohjalta tehdään päätös, siitä mihin yksilöllisiin, sosiaalisiin, kriminogeenisiin ja muihin vangin toimintakykyyn ja uusintarikollisuuteen vaikuttaviin tekijöihin rangaistusaikana pyritään vaikuttamaan. Näin ollen voidaan todeta, että suunnitelmallinen työote on paras keino kasvattamaan vangin elämähallintaa ja valmiuksia rikoksettomaan elämään. Samalla se parantaa rangaistusajan ennustettavuutta. Lisäksi rangaistusajan suunnitelman laatiminen tuo vankeinhoitohenkilökunnalle näkyväksi ne työskentelyalueet, joita vangin kanssa on työstettävä.

Rangaistusajan suunnitelmallisuus voidaan siis nähdä merkittävänä mahdollisuutena kasvattaa elämähallintataitoja jo siinä vaiheessa kun vangin rangaistus on vasta alkutekijöissään. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana vangin tulisi ottaa enemmän oman elämänsä hallinnallista roolia, jotta hänen elämähallinta kykynsä olisi vapautuessa sellainen, että yhteiskuntaan palaaminen ei olisi stressitilanne vaan uusi mahdollisuus rikoksettomaan elämään.

4 VAPAUTUMISEN PROBLEMATIIKKA

Veli-Matti Ulvisen (1996, 218-238) tekemän tutkimuksen mukaan vapaus merkitsee vangeille siviiliin siirtymisen epävarmuutta ja pyrkimystä epävarmuuden vähentämiseen. Vankien on vankeusaikanaan pyrittävä hankkimaan siviilimaailmaan sopeutumisen kannalta edullisia taitoja sekä pystyttävä hoitamaan järjestykseen omia siviiliasiotaan vankilasta käsin. Lisäksi vankien on vapautumistilanteessa voitettava muuttuneen siviilimaailman pelko, tämä tulee erityisesti esiin pitkäaikaishankien vapautuessa. Vapautuminen merkitsee usein tilannetta, jossa toimeentulo ja asuminenkin saattavat olla puutteellisesti järjestetty. Vankilasta saadut rahavarat eivät auta pitkään tai ollenkaan, luomaan edellytyksiä normaaliin siviilielämään. Ulvisen mukaan vapautumaan valmistautuva vanki muuttuu välinpitämättömäksi, syynä saattaa olla tuntemus ulkopuolisuudesta muusta yhteiskunnasta. Sosiaaliset suhteet voivat olla vähäisiä tai niitä ei ole lainkaan.

Tarja Kauppila (1999, 260-268) puolestaan tutki vankien turvattomuuden kokemista ja sai Ulvista tukevia tuloksia. Kauppisen mukaan suurella osalla vangeista oli asumi-

seen, työhön ja työelämään sekä taloudelliseen toimeentuloon liittyvää turvattomuutta. Mitä lähempänä vapautuminen oli, sitä suuremmaksi turvattomuuden tunne vangeilla kasvoi. Haastatellut vangit olivat tyytymättömiä nykyiseen elämäänsä ja kaipaivat normaalia elämää. Heillä tuntui Kauppilan mukaan olevan haluja muuttaa elämäänsä mm. sosiaalisten tukiverkoston ja rakentavien ongelmaratkaisukeinojen avulla siten, että vankeuskierre katkeaisi.

Kimmo Hypénin (2004, 49-57) kertoo omassa tutkimuksessaan, että ensikertalaisista vangeista palaa vankilaan vain 38 % mutta vankilakertaisuuksien kasvaessa myös riski vankilaan uudestaan joutumiseen suurenee, esimerkiksi viidettä kertaa vankilassa olevista vangeista 70 % palaa kuudennen kerran vankilaan. Valvotun koevapauden merkittävydestä uusintarikollisuuden ja vankilakierteen katkaisijana voi vain arvailla. Hypénin tuloksien mukaan ensikertalaisilla on parhaimmat mahdollisuudet päästä eroon rikoskierteestään, kun taas useampi vankilakertaiset vangit tulevat suuremmalla todennäköisyydellä takaisin vankilaan enemmän tai myöhemmin. Hypénin mukaan myös useampi vankilakertaisilla vangeilla on enemmän ongelmia päihteiden, toimeentulon, asunnottomuuden, sosiaalistenverkoston ym. kanssa kuin ensikertalaisilla. Heille valvotun koevapauden perusedellytykset täyttyvät helpommin jo sen vaikuttavuudenkin kannalta. He tarvitsevat enemmän tukea vapautteen valmistautumiseen ja tukitoimia vapautumisen jälkeenkin. Valvotun koevapauden vaikuttavuudesta ja oikeasta kohdentamisesta vankilakertaisuuden mukaan voi vain arvailla, koska kokemukset ovat varsin puutteellisia valvotun koevapauden kahdelta ensimmäiseltä vuodelta.

Tapio Lappi-Seppälä (2006, 97-103) mainitsee pitkäaikaisvankien laitostumisen suljetuissa olosuhteissa sisäistetyksi rooliksi, mikä helpottaa heidän selviytymistään ja pärjäämistään laitospäristössä. Vankien eläminen suljetussa laitospäristössä vaikuttaa myös heidän kykyynsä hahmottaa suhdettaan itseensä sekä ympäröivään yhteiskuntaan. Lisäksi laitoksessa opituista selviytymiskeinoista on varsin vähän hyöttyä vapaassa yhteiskunnassa, mutta laitostuminen voi johtaa myös siihen, että vanki kokee vankilan muuta yhteiskuntaa paremmaksi paikaksi elää. Vankilan tarkoituksena on osana vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa vähentää vankeuteen liittyviä haittoja ja estää vankien laitostumista sekä edistää heidän terveyttään ja hyvinvointiaan. Valvotun koevapauden merkitys kasvaa juuri pitkiä vankeusrangaistuksia suorittavissa vangeissa. Heidän uudelleen sijoittumisensa muuhun yhteiskuntaan vaatii tavanomaista valvotumpaa ja hyvin suunniteltua jälkihuoltoa.

4.1 Elämänhallinta

Elämänhallinta nähdään kyvyksi uskoa itseensä, tehdä päätöksiä sekä sopeutua ja selviytyä erilaisissa elämäntilanteissa. Vankien yhteiskuntaan sijoittumisen ongelmakohtaksi on monesti muodostunut vankilan ja yhteiskuntaan palaamisen välinen tyhjiö, johon vanki usein vapautuessaan joutuu. Tämä tyhjiö muodostuu siitä, että rangaistuksen aikana vanki on periaatteessa antanut oman hallintansa pitkälti toisten ihmisten hallintaan. Vanki saattaa taantua toimintakyvyltään niin, että elämässä selviytyminen on laitospaikan päätyttyä entistäkin vaikeampaa (Kuittinen & Rönkä 1991, 16). Vaarana on se, että niihin ongelmatilanteisiin, joita vangeilla on vankilaan tullessaan, ei puututa vankeuden aikana, jolloin nämä samat ongelmat odottavat edelleen muuhun yhteiskuntaan palatessa. Rangaistusajan suunnitelmassa vanki ei luovuta hallintaansa toisille, vaan toimii itse subjektina eli tekijänä. Omalla tavallaan vanki toimii rangaistuksen aikansa suunnittelijana ja toteuttajana yleisten vankeusrangaistuksen sääntöjen puitteissa. Vangin tulisi kokea oman toimintansa mielekkäänä olosuhteista huolimatta (Kauppila 1999, 61).

4.2 Elinikäinen oppimisen lähtökohtia

Elämänhallinta taitojen kasvattamisen ja kehittämisen keskiössä on elinikäisen oppimisen näkemys. Elämänhallinnan kasvattamista voidaan tutkia erilaisin elinikäisen oppimisen teorioiden ja lähtökohtien kautta. Oppimisen keskiössä on siis aina yksilö, joka yksin tai yhteisöjen kanssa oppii uutta osaamista. Tällainen oppiminen on peruslähtökohdaltaan itsekasvatusta. Uutta osaamista on taitojen kehittyminen, ymmärryksen lisääntyminen, kyky tulkita asioita ja ilmiöitä ja kyky suhtautua niihin uudella tavalla. (Sallila, P & Vaherva, T 1998, 23). Elinikäinen oppiminen on nimensä mukaisesti koko elämänpitäinen tapahtumaketju.

Elinikäisen kasvatuksen rinnalla on ryhdytty käyttämään myös yhä useammin elinikäisen oppimisen käsitettä. Elinikäistä oppimista tarkastellessa tulee muistaa, että oppiminen on aina yksilöllistä toimintaa. Yksilön oppimisen eli prosessin tuloksena on, että ihminen yrittää jäsentää oppimaansa ja antaa toiminnalleen merkityksiä tai ymmärtää kokemaansa. Jollekkin itse halua oppia jotakin asiaa, sen opettaminen ei onnistu hevin parhaimmaltakaan opettajalta (Kajanto & Tuomisto 1999, 17). Voi daankin todeta, että ihminen voi menestyä vain itse kehittämänsä osaamisensa varassa.

Uudenlaisessa yhteiskunnallisessa oppimisenäkemyksessä opittu tieto on, jonkin muun kuin koulujärjestelmän tuottaman tiedon oppiminen, eikä se sinällään tähtää tutkintoihin. Uuden oppimisenäkemyksen mukaan oppiminen tapahtuu kulttuurisessa, poliittisessa ja sosiologisessa kontekstissa (Kajanto & Tuomisto 1999, 14).

Sosiaalisen oppimisen vuorovaikutustilanteissa toisen kokemusten kuuleminen ja tietämyksen jakaminen voi olla hyödyllistä. Sosiaalinen oppiminen on sidottu yhteiskuntaan ja käytäntöön. Se luo tarkoituksellisuutta ja identiteettiä. Oppimiselle keskeistä on aktiivisuus, osallistuminen ja kokemusten kautta kehittyminen. Kun puhutaan kokemusten kautta oppimisesta, ajatellaan usein yksilöllistä oppimista, mutta yhtä lailla siinä on usein myös kysymys erilaisesta ryhmässä tapahtuvasta yhteisoppimisesta tai yhteisöllisestä oppimisesta. (Sallila, P & Vaherva, T 1998, 43.)

4.3 Kriminogeeniset tekijät

Kriminogeenisellä tekijöillä tarkoitetaan sellaisia seikkoja, jotka aiheuttavat rikollista käyttäytymistä. Vuonna 1990 Carletonin yliopiston Don Andrews, James Bonta ja Robert Hoge kehittivät rikosten uusimisriskiä mittaavan arviointi menetelmän, jota käytetään useiden vankeinhoitojärjestelmien piirissä. Kriminogeeniset tekijät voidaan jakaa kahteen ryhmään tarveperiaatteen mukaisesti kriminogeenisiin ja ei -kriminogeenisiin tekijöihin. Kriminogeeniset tarpeet ovat tarpeita, joissa tapahtuva muutos vaikuttaa rikoksenuusimisriskiin (Motiuk 2003, 54). Dynaamiset kriminogeeniset tekijät tulee siis nähdä sellaisina tekijöinä, joihin työskentelyllä pystyy vaikuttamaan. Dynaamisia kriminogeenisiä tekijöitä ovat muun muassa:

- Aikaisempi rikollinen käyttäytyminen
- Rikollisuudelle myönteiset asenteet
- Rikollinen seura
- Heikot sosiaaliset taidot

Motiukin mukaan työntekijöiden tulee työssään ymmärtää mitä kriminogeenisillä tekijöillä, joita edellä listattiin, tarkoitetaan. Tarkasteltaessa aikaisempaa rikollista käyttäytymistä on otettava huomioon eräänlainen rikollisuuden monipuolisuus. Kuinka paljon ja minkä tyyppisiä rikoksia ne ovat olleet, koska riski syllistyä uusin rikokseen kasvaa, kun rikosten määrä ja vaihtelevuus kasvaa. (Motiuk 2003, 20.) Vaikka

sinällään aikaisempi rikoshistoria ei ole dynaaminen kriminogeeninen tekijä, voi sitä tarkastelemalla löytää tiettyä ennustettavuutta työskentelyyn uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi.

Rikosmyönteiset asenteen puolesta ovat muodostuneet pitkän ajan kuluessa, joiden muuttamiseen tarvitaan pitkäjänteistä työtä ja toisenlaisia toimintamalleja. Yhtäältä heikkojen sosiaalisten taitojen tilalle tarvitaan uusia toimintamalleja. Toisaalta heikot sosiaaliset taidot näkyvät kykenemättömyytenä hoitaa perhesuhteita, ystävyysuhteita tai välttää päihteiden käyttöä. (Motiuk 2003, 20-21.)

Kun puhutaan kriminogeenisiin tekijöihin vaikuttamista, ollaan vahvasti sosiaalisen oppimisen teorioiden alueella. Rangaistusajan suunnitelmallisella työotteella voidaan vankeuden aikana puuttua vangin kriminogeenisiin tekijöihin, jolloin voidaan merkittävästi parantaa rangaistuksen suorittajan elämänhallintataitoja ja vähentää rikoksen uusimisriskiä.

4.4 Elinikäinen oppiminen valvotussa koevapaudessa

Ennen valvottua koevapautta poistumisluvut oli vangeille lähes ainoa mahdollisuus saada kosketusta muuhun yhteiskuntaan. Tällöin vapautumisvaiheen kynnyks on ja oli suuri vankilan portin sulkeutuessa vangin selän takana. Rangaistusajan suunnitelmallisuudella haetaan tähän ongelmatilanteeseen muutosta. Koevapauden aikana vangilla on mahdollisuus kasvattaa elämänhallintataitojaan maltillisemmin. Uudessa laissa ja varsinkin valvotussa koevapaudessa pyritään siis madaltamaan vankien kynnystä yhteiskuntaan palamiselle, sekä auttamaan vankia löytämään sellaisia toiminta- ja hoitomuotoja, jotka voivat jatkua vapautumisen jälkeenkin.

Valvotussa koevapaudessa tapahtuvaa oppimista voidaan luonnehtia spontaaniksi oppimiseksi (Kajanto & Tuomisto 1999, 24). Spontaani oppiminen on sellaista, joka ei ole niin tarkoin strukturoitu ja se tapahtuu lähinnä muun toiminnan yhteydessä. Spontaanin oppimisen vahvuus on kokemuksellisessa oppimisessa. Vankeutta suorittava saa positiivisia kokemuksia siviilissä olemiselle, vaikka rangaistuksen suorittaminen onkin vielä kesken. Kokemuksellinen oppiminen antaa hänelle sellaisia toimintamalleja, jotka ovat omiaan vaikuttamaan hänen elämänhallintaansa. Vankilan rooli onkin enemmän herättää vangissa itse kasvamispyrkimyksiä, joiden kautta hän motivoituu työskentelemään elämänlaatunsa parantamiseksi.

Työ, opiskelu tai päihdeyhteisöihin kuuluminen toimii eheyttävänä kokemuksena ja antaa pohjaa uudelle oppimiselle, joita vanki tarvitsee kokemuspohjansa kartuttamiseksi. Samalla vanki saa tärkeitä uusia sosiaalisia kontakteja yhteiskunnasta.

5 VALVOTTU KOEVAPAUS

Rikoslain 2 c luvun 8 §:n mukaan vanki voidaan yhteiskuntaan sijoittamisen edistämiseksi sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muulla tavoin erityisesti valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Valvotun koevapauden edellytyksenä on, että koevapauden ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä vangin rangaistuksen aikaisesta käyttäytymisestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella.

Pajuojan (1997, 140-141) mukaan valvottu koevapaus voidaan lyhyesti määritellä erilaisin sähköisin apuvälinein valvotuksi kotiarestiksi. Edelläkävijänä on toiminut Yhdysvallat, missä sähköisiä valvontajärjestelmiä alettiin kehittää 1980-luvulla. Tarkoituksena oli vähentää vankiloiden ylläpidosta sekä alentaa suurta vankilukua. (2006 kokonaisvankimäärä 5,035 milj., eri yhdyskuntaseuraamuksissa 4 milj. sekä valvotussa koevapaudessa 0,8 milj.). Loppuunsaajien valvottujen koevapauksien onnistumisprosentti on eri rikostyypeillä vaihdellut 65-90% välillä. Yhdysvaltojen jälkeen seurasi kokeiluja Kanadassa, Englannissa, Hollannissa ja Ruotsissa (MT:141). Toisaalta Matti Laineen (2007, 358) mukaan Yhdysvalloissa on noussut esiin tuomittujen hallittomuus valvontarangaistuksia kohtaan. Syynä ovat lähinnä vankilaolojen paraneminen ja valvontarangaistusten valvontatoimien koveneminen ja ankaroituminen. Valvontatoimet saattavat pitää sisällään jopa päivittäisen ilmoittautumisvelvollisuuden, säännölliset virtsatestit ja satunnaiset kotitarkastukset.

Ruotsi

Sähköisen valvonnan edelläkävijä pohjoismaissa on ollut Ruotsi, missä seuraamusjärjestelmä on ollut käytössä jo vuodesta 1994. Järjestelmää käytetään lyhyiden rangaistusten sijasta ja vankilarangaistuksen vapautumisvaiheessa. Valvottuun koevapauden pääsyn edellytyksenä on yli kahden vuoden rangaistus ja se on mahdollista korkeintaan neljää kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Siviilielämään siirtyminen tapahtuu vaiheittain ja yksilöllisesti. Siihen sisältyy erityyppisiä valvontajärjestelmiä ja erilaisia tukevia asumismuotoja. (Sähköinen valvonta 2007, 13-14.)

Englanti

Englannissa valvottu koevapaus on ollut käytössä vuodesta 1999 lähtien. Päivittäinen määrä on noin 2500 valvottavaa. Vaatimuksena valvottuun koevapauteen määräämisellä on kolmesta kuukaudesta - neljään vuoteen asti suoritettava rangaistus. Koevapauteen määrättävän tulee lisäksi soveltua siihen, eikä häntä saa olla tuomittu seksuaalirikoksesta. Koevapauden valvonnassa käytetään jalkapantaa tai ranneketta sekä erillistä kotona olevaa vastaanotinta. Vastaanottimeen ollaan yhteydessä erillisen valvontakeskuksen kautta, joka seuraa määräysten noudattamista. Samanlainen järjestelmä on käytössä myös Ruotsissa. (Sähköinen valvonta 2007, 18-19.)

Hollanti

Hollannissa valvottu koevapaus otettiin käyttöön vuonna 1995. Syynä oli vankipaikkojen vähentämisen halu ja usko valvotun koevapauden toimimisesta yhteiskuntaan sopeuttajana.. Koevapauden kesto on kuukaudesta - kuuteen kuukauteen. Valvottavalla pitää olla asunto, toimintapaikka sekä motivaatio valvontaan (Sähköinen valvonta 18-19). Hollannissa on myös vankiloiden sisällä käytössä sähköinen valvontajärjestelmä. Vangeilla on käytössään avaimet ja he voivat käyttää yhteisiä saniteettitiloja mutta silti heitä valvotaan. (Kaukonen ym. 2007.)

Norja

Norjassa on tavoitteena aloittaa sähköinen valvonta syksyllä 2008. Sähköistä valvontaa voitaisiin käyttää lyhyiden ehdottomien rangaistusten sijasta sekä pitkien vankeusrangaistusten viimeisenä vaiheena. Edellytyksenä sähköiseen valvontaan sijoittamiselle on se, että valvonta tukee tuomitun elämäntilannetta lainkuuliaiseen elämään. Tavoitteena on vähentää tuomitujen uusintarikollisuusriskiä. Norjassa ei ole siveellisyyserikokseen, vakavaan väkivaltarikokseen tai kotona tehtyyn rikokseen tuomitulla mahdollista päästä sähköiseen valvontaan. Valvonnasta ei saa aiheutua turvallisuusriskiä. Sähköinen valvontajakso voi olla kestoltaan korkeintaan neljä kuukautta. Alkuvaiheessa tavoitteena on 130 vankia päivittäisessä valvonnassa ja heitä valvotaan keskitetysti keskusvalvomosta. (Sähköinen valvonta 2007, 16-17.)

Tanska

Tanskassa sähköinen valvonta otettiin käyttöön vuonna 2005. Vaatimukset sähköiseen valvontaan pääsemiseksi ovat, että tuomio on liikenne rikoksesta tai tuomittu on alle 25-vuotias rikokseen katsomatta sekä tuomio on alle kolme kuukautta. Lisäksi tuomitulla täytyy olla asunto ja työ- tai toimintapaikka. Valvottavia on päivittäin noin 120. Ongelmana on koettu sopivien hakijoiden vähyys sekä huumetestauksessa esiintyneet ongelmat. (Kaukonen ym. 2007.)

Viro

Virossa määrättiin ensimmäiset vangit sähköiseen valvontaan kesäkuussa 2007. Laki oli tullut voimaan saman vuoden tammikuussa. Virossa voi päästä sähköiseen valvontaan rangaistuksen loppuvaiheessa. Edellytyksenä on, että alle viiden vuoden tuomiota suorittava on ollut yksi kolmasosa vankilassa sekä yli viiden vuoden tuomiota suorittava puolet rangaistuksestaan vankilassa. Valvontaan lasketulla tulee olla sähköllä varustettu asunto sekä puhelin. Häneltä edellytetään päivittäistä toimintaa esim. työtä tai opiskelua. Viron tavoite on nostaa alkuvaiheen 300 päivittäisen valvottavan määrä 350 lähivuosina. (Sähköinen valvonta 2007, 17-18.)

5.1 Valvottu koevapaus Suomen vankeinhoitojärjestelmässä

Valvottu koevapaus on nimensä mukaisesti sellaista, johon vanki voi tietyin edellytyksin päästä ennen ehdonalaista vapauttamista. Tästä toivotaan olevan hyötyä erityisesti pitkäaikaisvangeille, joille annetaan mahdollisuus tuetusti ja hallitusti sopeutua muuhun yhteiskuntaan rangaistuksensa loppuvaiheessa. Valvottu koevapaus on uusi askel vaiheittaisessa vapauttamisjärjestelmässä jolla pyritään rikoksettomaan elämään siviilissä. (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006, 10)

Rikosseuraamusviraston tulostavoite päivittäisiin valvottuihin koevapauksien määrälle vuodelle 2008 on 50 (23.9.2008, 56). Tämä hetkinen tavoitteena on, että vuoteen 2012 mennessä saavutetaan 200 vangin päivittäinen määrä. Tavoitteena on myös saavuttaa valvottu koevapauden aloittaneista onnistuneesti loppuun suorittaneita 85 prosenttia vuonna 2008. Arvio vuodelle 2007 on 90 prosenttia. (Rikosseuraamusviraston tulossopimus vuodelle 2008.)

Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2007-2011 on määritelty vankilukuun vaikuttavat muutokset, joilla on tarkoitus vähentää vankilukua esimerkiksi valvotulla koevapaudella. Koevapaus on vankilassa oloaikaa vaikka, käytännössä se merkitsee aikaistettua siirtymistä laitoksen ulkopuolelle. Vankilan ulkopuolelle siirtymisen välitön vaikutus on ensivaiheessa 40-50:een. Jatkossa tämä voinee kasvaa samaan suuruusluokkaan kuin yhdyskuntapalvelun vaikutus vankilukuun eli 400-500:aan. (Mohell & Pajuoja 2006, 387.)

Uusi vankeuslaki 1.10.2006 antoi mahdollisuuden valvottuun koevapauteen. Koevapaus ei ollut sinänsä uusi termi Suomen vankeinhoidossa. Sitä oli käytetty entisten pakkolaitosvankien rangaistusten loppuvaiheessa, kun heitä alettiin valmistaa kohti mahdollista vapautumista. Koevapaus suunniteltiin ja pyrittiin valvomaan tarkasti. Pakkolaitosvangeille koevapaus oli eräänlainen mahdollisuus poistua vankilasta ulkopuoliseen yhteiskuntaan ennalta määritellyssä muodossa. Entiset pakkolaitosvangit olivat koko tuomionsa suorittaneita vaarallisia väkivalta- ja siveysrikollisia. Pakkolaitos poistui uudesta vankeuslaista.

Uutena terminä otettiin käyttöön valvottu koevapaus. Valvotussa koevapaudessa vangille voidaan antaa paremmat edellytykset sijoittua yhteiskuntaan rangaistuksen loppuvaiheessa kuin lähteä siviiliin suoraan vankilasta. Häntä valvottaisiin teknisin välinein tai muun kontrollin avulla. Valvottu koevapaus on korkeintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautta. (Mohell & Pajuoja 2006, 286.)

5.2 Valvottuun koevapauteen sijoitettavat

Valvottuun koevapauteen määrättävät vangit voidaan jakaa kolmeen ryhmään, jotka eroavat toisistaan huomattavasti.

Suurimman ryhmän muodostavat määrääaikaista vankeusrangaistusta suorittavat, ehdonalaisesti vapautettavat vangit, joiden yhteiskuntaan sijoittumista edes auttaa koevapaus. He ovat noudattaneet rangaistusajan suunnitelmaa ja ovat valmiita tekemään muutoksen kohti rikoksetonta elämäntapaa. He jatkavat vankilassa aloittamaansa kuntoutusta, opiskelua, siviilityötä tai muuta toimintaa. Koevapauden enimmäisaika heidän kohdallaan on kuusi kuukautta. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2006.)

Toinen ryhmä on elinkautisesta vankeudesta vapautettavat vangit. Heillä on mahdollista päästä koevapauteen aikaisintaan, kun rangaistusta on suoritettu yksitoista ja puoli vuotta. Kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta elinkautiseen tuomitulla vangilla on mahdollisuus koevapauteen aikaisintaan kun rangaistusta on takana yhdeksän ja puoli vuotta. Koevapauden enimmäispituus heidän kohdallaan on kuusi kuukautta. Elinkautista rangaistusta suorittava tarvitsee muita vankeja huomattavasti enemmän tukea ja apua siviiliasioista selviytyäkseen. Valvottu koevapaus antaa pitkäaikaisvangille kontrolloidun mahdollisuuden totuttautua vapauteen ennen vankeusajan päättymistä. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2006.)

Viimeisenä ryhmänä on koko rangaistusta vankilassa suorittavat vangit. Tämä koskee niitä vankeja joita ei päästetä ehdonlaiseen vapauteen 5/6 ajalla. Heidät sijoitetaan pakolliseen kolmen kuukauden valvottuun koevapauteen ennen vapautumista. Koko rangaistustaan suorittavien yhteiskuntaan sijoittaminen vaatii erityistä huomiota ja huolellista valmistelua sekä heidän on pyrittävä sijoittamaan riskittömästi siviilielämäänsä. Vapautumisvaiheen tulee valvonnallista syistä olla tarkasti suunniteltu ja kontrolloitu. Jos ryhmään kuuluva vanki vapautuu 5/6 ajalla, hänet voidaan sijoittaa sitä ennen valvottuun koevapauteen korkeintaan 6 kuukauden ajaksi. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2006.)

5.3 Edellytykset valvottuun koevapauteen

Valvotun koevapauteen pääsemisen edellytykset ovat moninaiset. Tarkat ohjeet edellytyksistä antaa Rikosseuraamusalan valvotun koevapauden toimeenpanon menettelyohje 12.10.2006:

- Koevapaus edistää olennaisena osan rangaistusajan suunnitelman toteuttamista. Vangille laaditaan rangaistuksen alussa rangaistusajan suunnitelma sijoittajayksikössä. Tämän suunnitelman mukaan vangin pitäisi edetä kohti siviiliä ja rikoksetonta elämäntapaa.
- Vangin käyttäytyminen ja hänestä saatujen tietojen perusteella voidaan uskoa hänen noudattavan koevapauden ehtoja. Olennaisena osana on hänen yleinen käyttäytymisensä ja toimiminen vankilassa olo aikana.
- Vanki sitoutuu päihdeettömyyteen ja suostuu tarvittavaan päihdevalvontaan.
- Vanki sitoutuu yhteydenpitovelvollisuuteen ja noudattaa liikkumisen rajoittavia tekijöitä sekä osallistuu määrättyyn toimintaan.

- Koevapauden valvonta voidaan suorittaa soveltuvin tavoin. Jokaiselle koevapaudelle luodaan yksilölliset ehdot, joilla voidaan varmistaa rikosten uusimisten estäminen.
- Vankilaviranomaisilla on oikeus yhteydenpitoon muihin viranomaisiin ja yksityisiin yhteisöihin koevapauden ehtojen noudattamista koskevissa asioissa.

5.4 Valvotun koevapauden valmistelu

Valvotun koevapauden valmistelu alkaa joko vangin tai vankilan aloitteesta. Valmistelu voidaan aloittaa hyvissä ajoin ennen koevapauden alkamista mutta kuitenkin pitkäaikaisvangeilla aikaisintaan yksi vuosi ennen ehdonalaista vapauttamista. Valmistelun yhteydessä päätetään myös ehdonalaisesta vapauttamisesta ja käynnistetään vapauttamissuunnitelman laadinta, jossa myös koevapauden jälkeinen tilanne otetaan huomioon. Vankila arvioi täyttyvätkö koevapauden edellytykset ja mikäli täyttyvät, niin käynnistetään valmistelutoimet. Tämän jälkeen vankila laatii toimeenpanosuunnitelman (Liite 1), jossa tulee ilmetä:

- 1)Koevapauden alkamisen ja päättymisen päivä ja kellonaika,
 - 2)Toimintavelvoitteen sisältö,
 - 3)Päivittäinen toiminta-aika ja matka-ajat,
 - 4)liikkumisrajoitukset asunnon tai toimipaikan ulkopuolella,
 - 5)Yhteyshenkilö työ- tai toimipaikalla,
 - 6)Vankilan yhteydenpitomuodot
- 5 kohdassa tarkoitettuun yhteyshenkilöön ja koevapaudessa olevaan,
- 7) Asuminen ja toimeentulo koevapaudessa,
 - 8)Vapaa-ajan viettämisestä koskevat rajoitukset,
 - 9)Valvontatapa,
 - 10) Vastuuhenkilö vankilassa,
 - 11) Vastuu asumis-, ruoka- ja muista vastaavista kustannuksista,

12) Menettely äkillisissä sairaustapauksissa, valvontaan, kulkuyhteyksiin tai toimintavelvoitteen toimeenpanoon liittyvissä poikkeustilanteissa taikka muissa tämänkaltaisissa koevapauden toimeenpanon esteissä.

Vankilan todettua vangin täyttävän koevapauden edellytykset, se esittää koevapauden myöntämistä. Anomus lähetetään sijoittajayksikköön, joka tekee lopullisen päätöksen asiaan. (LIITE 2: kuvaus valvotun koevapauden valmistelusta sijoittajayksikössä)

Valvottu koevapaus ei ensisijaisesti ole tarkoitettu niille vangeille, jotka itse kykenevät järjestämään kaikki toimeenpanosuunnitelmaan vaadittavat asiat. Heidän vapautumisvalmistelu ei tarvitse tukitoimia ja näin voidaan kyseenalaistaa myös valvotun koevapauden tarpeellisuus ja vankeuslain edellytys. Sen sijaan valvottu koevapaus tulisi valmistella ja myöntää niille vangeille, jotka tarvitsevat tukea vapautteen valmistautuessa ja tukitoimia vapautumisen jälkeen. (Valvotun koevapauden valmistelu Etelä-Suomen aluevankilassa)

6 KOEVAPAUDEN VALVONTA

Valvonta perustuu säännölliseen yhteydenpitoon. Valvotussa koevapaudessa olevaa valvotaan vankilan järjestämiä teknisiä laitteita apuna käyttäen, jotka mahdollistavat yhteydenpidon laitoksen ulkopuolella olevaan ja hänen liikkumisensa seurantaan. Tällaisia laitteita ovat matkapuhelimet ja oheislaitteet kuten GPS- laitteet ja muut valvontaa tukevat laitteet. Vankila pitää koevapaudessa olevaan yhteyttä puhelimitse säännöllisesti. Valvottavan on pidettävä vankilan antamaa teknistä laitetta mukanaan jatkuvasti. Olennaista on, että vankila saa valvottavaan heti yhteyden halutessaan. Lisäksi valvottavan liikkeitä voidaan seurata mahdollisimman tarkasti ja ajantasaisesti.

6.1 Valvonta menetelmät

Rikosseuraamusviraston valvotun koevapauden toimeenpanon menettelyohje vuodelta 2006 määrittelee koevapaudessa olevan ehtojen noudattamisessa käytettäviä valvontatapoja muun muassa:

- koevapaudessa olevan yhteydenpito vankilaan puhelimitse ja käynnit vankilassa
- vankilan yhteydenpito koevapaudessa olevaan puhelimitse
- koevapaudessa olevan seuranta teknisin laittein
- vankilan edustajan käynnit toimipaikalla ja muussa kohteessa
- vankilan yhteydenpito toimintapaikkaan
- koevapaudessa olevan päihteettömyyden valvontaan
- koevapaudessa olevan ilmoittautuminen yhteistyötahon luona

Valvottavaa saatetaan valvoa yhdellä tai useammalla tavalla käyttäen yksilöllistä harkintaa. Valvontakertoja voi vuorokauden aikana olla useita. Valvotun koevapauden edetessä voidaan tarpeen mukaan valvontatapoja ja -kertoja joko vähentää tai lisätä. (Valvotun koevapauden toimeenpano 2006.)

6.2 Valvottavan paikantaminen

GPS-järjestelmä (Global Positioning System) on Yhdysvaltain puolustusministeriön kehittämä ja hallinnoima satelliittipaikannusjärjestelmä. Se tarjoaa maailmanlaajuisen tarkan tiedon sijainnista ja nopeudesta GPS-vastaanottimen välityksellä. GPS-järjestelmä tarkkuus paikannuksessa parhaimmillaan voi olla kymmenen metriä. Suomessa päästään sijainnin määrittämisessä vähintään 200 metrin tarkkuuteen. (Hurskainen 2005, 21-22). Valvotussa koevapaudessa olevalla vangilla on seurantayksikkö, joka paikantuu GPS-tekniikan avulla. Koevapautta valvovalla on tietokoneella reaaliaikainen karttasovellutus, jolla voidaan seurata valvottavan liikkeitä. Seurantayksikkö on matkapuhelin, jolla paikannusmahdollisuuden lisäksi voi soittaa ja vastaanottaa puheluita vain tietyistä numeroista. Puhelut ovat mahdollisia valvottavan ja valvojan välillä.

RFID (radio frequency identification) on radio taajuinen tunnistusmenetelmä. RFID-järjestelmä koostuu lähettimestä, lukijasta ja tietojenkeräysjärjestelmästä. RFID-lähetin aktivoituu joutuessaan lukijan aiheuttamaan sähkö- tai magneettikenttään.

(Hurskainen 2005, 37-38.) Lähetin voi olla normaali matkapuhelin, jota valvottava kantaa aina mukanaan. Lukija on pieni tarra, joka kiinnitetään ennalta sovittuun paikkaan. Tarran kiinnitys paikka voi olla kotona, työpaikalla, koulutuspaikassa tai muussa toimintavelvoitekohteessa. Tarra kiinnitetään esim. oveen tai karmiin. Tarra liimaantuu niin vahvasti, ettei sitä rikkoutumatta saa poistettua. Tällä estetään se, ettei valvottava pysty vaihtamaan tarran paikkaa, ilman ettei sitä välittömästi huomattaisi. Tietojenkeräysjärjestelmä on tietokoneeseen liitettävä sovellutus, jonka avulla seurataan reaaliaikaisesti valvottavan liikkeitä. RFID-järjestelmä auttaa varmistamaan, että valvottava on ennalta määritellyssä paikassa tietyllä hetkellä. Valvottava vie matkapuhelimen tarran läheisyyteen, jolloin sähkö- tai magneettikenttä aktivoituu ja lähettää radiosignaalin tietojenkeräysjärjestelmään (Telia Soneran paikannusjärjestelmä 27.5.2008).

6.3 Päihdevalvonta

Suomessa suurin osan rikoksista tehdään päihtyneenä tai niitä tekevät päihdeongelmaiset ihmiset. Päihdeongelmaisia vankeja on arvioiden mukaan 90 prosenttia kokonaismäärästä. Valvottu koevapaus antaa mahdollisuuden harjoitella päihteetöntä elämää vankilan ulkopuolella ennen vapautumista.(Rikosseuraamusalan päihdevalvontaopas 2008.)

Päihdevalvonta kuuluu olennaisena osana valvottuun koevapauteen. Valvottuun koevapauteen sijoitettava vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja samalla se tukee häntä pidäntymään päihteistä. Sitoutuminen myös velvoittaa häntä osallistumaan pyydettyihin päihdetesteihin. Häneltä voidaan pyytää virtsa- veri- tai sylkinäyte tai suoritamaan puhalluskoe. Päihdetestausta on tällä hetkellä mahdollista tehdä alkoholin käytön osalta puhalluskokeena sekä huumeiden käytön osalta virtsanäytteestä. Nämä ovat tällä hetkellä luotettavimpia tapoja testata päihteidenkäyttöä. Sylki- ja veritesitit ovat vielä vähäisessä käytössä, koska niiden testausmenetelmät eivät ole aivan aukottomia. Puhalluskokeessa käytetään alkometriä, jolla pystytään kontrolloimaan alkoholinkäyttöä. Huumeiden ja kiellettyjen lääkeaineiden käyttöä testataan pikatestereillä virtsanäytteestä. Positiiviset näytteet varmistetaan tarkemmissa laboratorio-tutkimuksissa.(Rikosseuraamusalan päihdevalvontaopas 2008.)

7 ALKUVAIHEEN KOKEMUKSIA VALVOTUSSA KOEVAPAUDESSA

Sähköinen valvonta komiteamietinnön (2007) mukaan koevapauden valvonta on käytännössä vaihdellut paljon eri vangeilla. Koevapauden toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvissä ehdoissa ja rajoituksissa on ollut myös vaihtelua. Koevapaudessa olevat ovat asuneet omassa kodissaan mutta muutamia vankeja on asunut tukikodissa, kuntoutus- tai oppilaitoksessa. Toimintavelvoitteet ovat liittyneet työhön, työharjoitteluun, vapaaehtoistyöhön, opiskeluun, kuntoutukseen, oman toimintakyvyn ylläpitoon tai sairaan omaisen hoitoon. Valvotussa koevapaudessa olevien liikkuminen on rajattu suppeaksi lähinnä toimintavelvoitteesta riippuen. Lisäksi heidät on yleensä velvoitettu olemaan yöaikaan kotonaan. Suurin osa valvottuun koevapauteen määrätystä vankeista on ollut ensikertalaisia omaisuus- ja väkivaltarikoksista tuomittuja. Heidän rangaistustensa pituudet ovat vaihdelleet vuodesta yli kahteentoista vuoteen.

Vuonna 2007 valvottuun koevapauteen määrättiin 106 vankia. Samana vuonna peruttiin 5 koevapautta. Vuonna 2008 elokuun loppuun mennessä on 101 vankia määrätty koevapauteen ja peruttuja siihen mennessä on ollut 7. (Turun Sanomat 31.8.2008.) Valvotun koevapauden päivittäiskustannukset ovat huomattavasti vankeuspäivää pienemmät. Valvottu koevapaus maksoi yhteiskunnalle vuonna 2007 33.35 €/päivä, kun puolestaan vankipäivä oli 131€/päivä. (Salovaara 2008)

Ritva Vähäkoski sai myös myönteistä palautetta omassa opinnäytetyössään valvotusta koevapaudesta. Vähäkosken haastattelemat viisi valvotussa koevapaudessa olevaa vankia, kokivat sen erittäin hyvänä ja tärkeänä askeleena kohti siviilielämää. Heille päihteen elämä siviilissä oli jotain uutta, eikä säännöllisten elämäntapojen omaksuminen ollut helppoa. Haastateltavat kokivat myös valvotun koevapauden luovan sellaiset puitteet, että kaikki tarvittava on valmiina siviilielämää varten. (Vähäkoski 2008, 51.)

8 TUTKIMUSONGELMAT JA - TAVOITTEET

Olemme jakaneet tutkimustehtävämme kolmeen tutkimusongelmaan. Ensimmäisessä tutkimusongelmassa pyritään selvittämään, miten valvotussa koevapaudessa olevat ja olleet ovat kokeneet valvonnan, päihdetestauksen ja liikkumisrajoitukset. Kokevatko vangit edellä mainitut valvontatoimet rangaistuksen suorittamista tukevana seikkana? Toisessa ongelmassa kartoitetaan kokemuksia siitä, edesauttaako valvottu koevapaus valmistautumista vapauteen. Teoreettisessa viitekehyksessä esiin tuoduissa tutkimuk-

sisä vapautuminen on omiaan aiheuttamaan turvattomuuden tunnetta ja hallitsematonta vapautumista. Kolmannessa tutkimusongelmassa haetaan selvyyttä sille, että täyttyvätkö toimeenpanosuunnitelmat valvotussa koevapaudessa ja jatkuivatko suunnitellut tukitoimet vapautumisen jälkeen.

Tutkimusongelmat ovat:

1. Onko valvotun koevapauden valvonta riittävä?
2. Edesauttaako valvottu koevapaus valmistautumista vapauteen?
3. Toteutuvatko toimeenpanosuunnitelmat valvotussa koevapaudessa ja sen jälkeen?

Olettamuksena on että valvottu koevapaus on rangaistuksena niin uusi muoto, etteivät tämän hetkiset valvontatoimet laadultaan ja määrältään vastaa yksittäisen vangin valvonnallisia tarpeita. Kun rangaistusajan suunnitelmilla haetaan vaikuttavuutta uusintarikollisuutteen ja rikoksettomaan elämäntapaan, niin keskiöön nousee aikaisemmin ongelmalliseksi muodostunut vapautuminen ilman suunnitelmallisuutta ja riittävää tukiverkostoa siviilielämässä. Ilman toimivaa toimeenpanosuunnitelmaa vapautuminen ei muodostu kitkattomaksi. Tähän voidaan lisätä vielä uusi vankeuslaki, joka linjaa ja luo pohjaa koevapauden merkityksen kasvamiselle portaittaisessa vapautumisessa kohti rikoksetonta elämäntapaa.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa tietoa Vanajan vankilalle vankien kokemuksista valvotusta koevapaudesta. Kyselyyn osallistuneet vangit ovat parhaillaan valvotussa koevapaudessa tai ovat suorittaneet sen. Toisaalta haluamme myös kuvata valvotun koevapauden prosessia kokonaisvaltaisesti lainsäätämisen tasolta aina loppuun suoritettuun rangaistukseen asti.

Kolmanneksi haluamme tuottaa sellaista tietoa, että sen avulla voidaan voi luoda pohjaa uudelle keskustelulle ja kehittämiselle valvotusta koevapaudesta. Tulevaisuudessa valvotun koevapauden merkitys tulee huomattavasti kasvamaan osana Suomalaisista rangaistusjärjestelmää.

9. AINEISTO JA MENETELMÄT

Opinnäytetyömme on määrällinen eli kvantitatiivinen opinnäytetyö. Opinnäytetyömme on pääperiaatteeltaan kvantitatiivinen, koska opinnäytetyömme tavoitteena on saada tietoa kyselyyn osallistujien omista kokemuksista liittyen valvottuun koevapauteen. Kysymykset olivat aseteltu väittämien muotoon Likert-asteikolla 1-5. Olemme suorittaneet suuren osan haastatteluista kuitenkin olemalla itse läsnä haastattelutilanteesta, joten työllämme on myös laadullisin tutkimuksen teon piirteitä. Aineiston keruu ei ole tehty puhtaasti numeraalisena tiedonhankintana, vaan kyselyssä oli myös avoimia kysymyksiä, joka osaltaan myös tuo työhön laadullista näkökulmaa. Haastattelutilanteessa vangin kanssa keskusteltiin kokemuksista valvotusta koevapaudesta. Yhtäältä saatua tietoa ei ole kuitenkaan suoraan litteroitu haastatteluiden osaksi vaan se toimii analyysin ja pohdinnan taustatietona ja toi lisäarvoa koko tutkimukselle.

Osa kyselyistä suoritettiin Vanajan tai Ojoisten vankilan tiloissa, joissa olimme itse läsnä. Halusimme omalta osaltamme läsnäolollamme kertoa vastaajalle, että hänen mielipiteensä oli tärkeä ja arvokas, koska halusimme saada juuri koevapaudessa olevien tai siinä olleiden mielipiteitä uudesta rangaistusmuodosta. Tämän informoidun kyselyn etuna verrattuna postikyselyyn on se, että tutkija antaa ja ottaa vastaan kyselylomakkeen henkilökohtaisesti. Samalla se parantaa kyselyn palautusprosenttia. Toisena etuna on se, että vastaajat voivat saada selvennyksiä kysymyksiin mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi (Heikkilä 2008, 67). Postikyselyssä lähetimme saatekirjeenä samanmuotoiset terveiset vastaajille, joissa kerroimme heidän osallistumisensa olevan tärkeää.

Valitsimme kyselylomakkeen jo sen kattavuuden perusteella. Uskomme sillä saavut-tavan enemmän vastauksia ja kadon jäävän pienemmäksi kuin pelkästään avoimien kysymysten käytössä. Kyselylomakkeen lopussa olevat neljä avointa kysymystä yritimme muotoilla sellaisiksi, että niillä saamme tietoa mikä auttaisi tulevaisuudessa Vanajan vankilan tarpeita kehittää valvottua koevapautta.

Tutkimuksemme luonne muuttui oleellisesti, kun emme saaneet tutkimusluvassa lupaa lähestyä sellaisia vankeja, jotka ovat jo vapautuneet valvotusta koevapaudesta. Alkuperäinen suunnitelmamme oli, että pyrimme tavoittamaan kyselyllä kaikki Vanajan vankilasta vapautuneet vangit, koska koimme, että näillä haastatteluilla olisi saatu huomattavaa lisäarvoa tutkiessamme valvotun koevapauden vaikuttavuutta. Rikosseuraamusvirastolta saimme ainoastaan luvan haastatteluun heille, jotka jo vankilas-

sa oloaikana suostuvat vapautumisen jälkeiseen kyselyyn (Liite3). Syyskuun alun jälkeen jokaiselta Vanajan vankilan valvottuun koevapauteen määrättyltä kysyttiin suostumus kyselyymme sekä heiltä joiden vapautuminen on lähiaikoina koevapaudesta (Liite4).

9.1 Aineiston hankinta

Aineiston hankintametodina käytimme suljettuja monivalintakysymyksiä, joista vastaaja ympyröi hänelle sopivimman vaihtoehdon. Lisäksi kysyimme neljä avointa kysymystä, joihin haluttiin vastaajien laajempimuotoinen kirjallinen tuotos. Syitä siihen miksi valitsimme monivalintakysymykset, on useita. Monivalintakysymykset sallivat vastaajien vastata samaan kysymykseen niin, että vastauksia voidaan mielekkäästi vertailla ja vastausvirheet saadaan mahdollisimman pieniksi, joita syntyy helposti haastatteluissa (Hirsjärvi ym. 2008, 190; Holopainen 2003, 39).

Järjestelyasteikolla, joilla voidaan kuvata numeroarvoja, ei pidä yleisesti suorittaa laskutoimituksia. Kuitenkin monissa mielipidemittauksissa on tapana laskea mm. keskiarvoja. Tällöin kyse on enemmänkin yleiskuvan saamisesta, kuin aritmeettisen laskutoimituksen antamasta tuloksesta (Holopainen 2003, 13).

Monivalintakysymyksiin vastaaminen helpotti etenkin niitä, jotka olivat jo vapautuneet koevapaudesta. Eritoten, kun kyselylomakkeen tarkoituksena oli myös minimoida vastaajien ponnistelut. Uskoimme, että he pystyisivät tunnistamaan monivalintakysymyksistä asian paremmin, sen sijaan että heidän pitäisi muistaa asia ja tuottaa siitä kirjallista tietoa (Hirsjärvi ym. 2008, 190). He saattaisivat pyrkiä välttämään avoimissa kysymyksissä arvostelevia vastauksia, mutta monivalintakysymyksissä on heidän helpompi antaa moittivia ja arvostelevia vastauksia. Tosin emme osaa arvioida missä tilanteessa vapautunut vanki vastaa kyselyyn, joten vastaukset voivat myös olla harkitsemattomia. (Heikkilä 2008, 50-51).

Asteikkoihin perustuvat monivalintakysymykset, joissa esitetään väittämiä ja vastaaja valitsee niistä sen vaihtoehdon, joka parhaiten kuvaa hänen mielipidettään. (Holopainen 2003, 13). Mielipiteitä mitattaessa korostetaan sitä, että vastaajat vastaavat kysymyksiin sen mukaan, mitä he kysymyksen asiasta omalla kohdallaan ajattelevat (Heikkilä 2008, 56). Käytimme kyselyssämme likert-asteikoon perustuvaa viisi portaita mielipide väittämää, täysin samaa mieltä täysin eri mieltä väliltä. Keskelle päätimme ottaa vastausmahdollisuutena neutraalin, koska se on parempi vaihtoehto kuin

en osaa sanoa. Tämä mahdollistaa myös paremmin keskiarvon laskemisen kyseiseen väittämään. Samalla väittämän analysointi helpottuu ja luotettavuus kasvaa. Monivalintakysymykset sallivat vastaajien myös vastata samaan kysymykseen niin, että sitä voidaan mielekkäästi vertailla (Hirsjärvi ym. 2008, 190).

9.2 Kyselyiden laatiminen

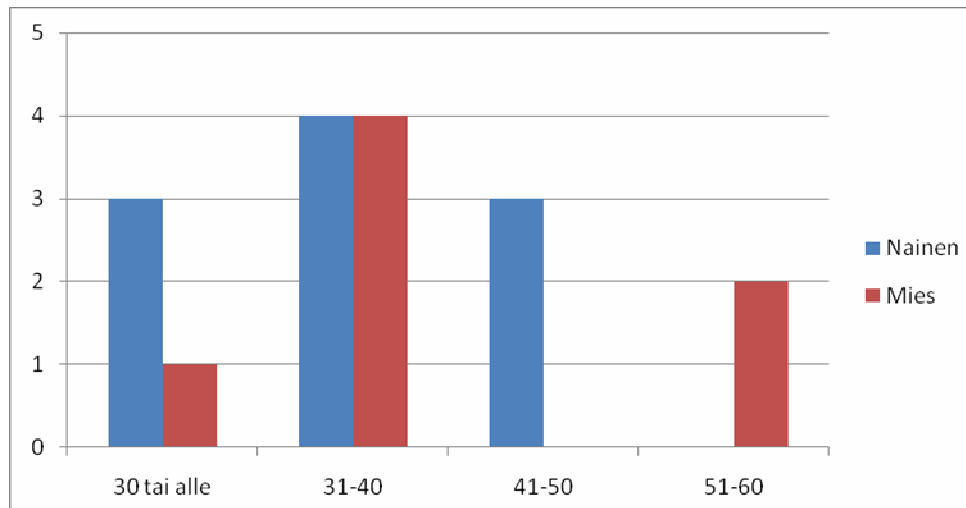
Kysymystemme perusrunko syntyi osittain Vanajan vankilan henkilökunnan koulutustilaisuudessa, jossa osallistujilta kysyttiin mitä he haluaisivat tietää valvotussa koevapaudessa olleitten vankien kokemuksista. Vanajan vankilan apulaisjohtaja Marjatta Kurri kirjasi koulutustilaisuudessa esitetyt toiveet, joiden pohjalta kysymykset työstettiin. Tältä pohjalta aloimme muokata niistä monivalintakysymyksiä, joihin opintäytetyömme työelämänohjaajana toiminut Kurri kommentoi ja antoi vielä kehitysehdotuksia. Näiden pohjalta muokkasimme kysymyksiä lisää vastaamaan siihen, miten saamme tuotettua uutta tietoa valvotusta koevapaudesta työelämälle. Ennen kysymysten viimeistä versiota käytimme myös koevastaajaa, jolla oli omakohtaista kokemusta valvotusta koevapaudesta. Testauksen jälkeen hioimme kysymysrunkoa. Lopulta totesimme yhdessä työelämänohjaajan kanssa, että kyselylomakkeen olevan sellaisessa muodossa, että voimme sitä käyttää. Näin pääsimme lokakuusta 2008 aloittamaan itse kyselyiden toteutuksen (Liite 5).

9.3 Kyselyyn vastanneet

Vanajan vankilasta 1.10.2006 alkaen on määrätty 62 vankia valvottuun koevapauteen. Opinnäytetyöhön liittyvä kysely toteutettiin syksyn 2008 aikana. Ensiksi kerättiin valvotussa koevapaudessa olevilta suostumuksia siihen, että heille saa lähettää kyselyn vapautumisen jälkeen. Varsinainen kysely aloitettiin lokakuun alussa ja päätettiin marraskuun lopussa. Tänä aikana oli mahdollisuus tavoittaa 21 vankia vastaamaan kyselyyn. He jakautuivat 13 naiseen ja 8 mieheen.

Varsinaisesti kyselyyn vastasi 17 vankia. Katoa syntyi neljä kappaletta. Syynä yhdellä oli, ettei hän antanut suostumusta kyselyn postittamiseen vapautumisen jälkeen. Toinen oli, ettei kyselyyn suostumiskaavake tavoittanut häntä ennen vapautumistaan. Kolmas katosi koevapaudesta eikä häntä tavoitettu kyselyiden toteuttamisen aikana. Neljäs ei palauttanut kyselyä vaikka oli antanut suostumuksen sen lähettämiseen en-

nen vapautumisestaan. Kyselyyn vastanneista 10 oli naisia ja 7 oli miehiä. Vastanneiden ikähaitari oli 23-60 vuotta ja keski-ikä 36 vuotta. (Kuva 2)

Kuva 2 Kyselyyn vastanneiden ikä ja sukupuoli jakauma

Kyselyyn vastaajat ilmoittivat tuomioidensa kokonaispituuksiksi yhdestä vuodesta aina 8 vuoteen 5 kuukauteen. Tuomioiden kokonaispituudet painottuivat selkeästi kahden ja neljän vuoden väliin. Vastaajien tuomioiden keskipituudeksi saatiin kolme vuotta ja neljä kuukautta.

Kyselyyn vastanneista vangeista tapasimme kymmenen. Heistä kolmella oli valvottu koevapaus epäonnistunut ja heidät oli siirretty suljettuun vankilaan, missä toinen opinnäytetyöntekijä työskenteli ja suoritti kyselyt. Heille suoritettiin informoitukysely ja vastaamisen jälkeen heidän kanssa keskusteltiin heidän kokemuksista koevapaudesta. Heistä kahden valvottu koevapaus oli päättynyt päihteettömyystoumuksen rikkomiseen, sekä yhden rikokseen, valvotun koevapauden aikana. Kuusi koevapaudessa olevaa tapasimme henkilökohtaisesti normaalin valvontakäynnin yhteydessä joko Vanajan osastolla tai Ojoisten osastolla. Heille suoritettiin myös informoitukysely ja sen jälkeen keskusteltiin kokemuksista koevapaudesta. Yksi heistä oli vapautumassa kolmen päivän kuluttua kuuden kuukauden koevapaudesta. Yhden kyselyyn vastaajan tapasimme hänen vapautumispäivänään Vanajan osastolla.

Postikyselyjä suoritettiin seitsemän. Kolme heistä oli jo vapautunut valvotusta koevapaudesta ja he olivat antaneet suostumuksen kyselyn myöhäisempään lähettämi-

seen ja siihen vastaamiseen. Viisi kyselyyn vastaajista oli edelleen valvotussa koevapaudessa.

9.4 Tutkimuksen eettisyys

Eettisten ongelmien tunnistaminen ja välttäminen etukäteen vaatii tutkijalta ennen kaikkea ammattitaitoa sekä ammattietiikkaa. Tutkijalla pitää olla riittävästi herkkyyttä havaita oman tutkimuksensa ongelmakohdat. (Eskola & Suoranta 1998, 60). Tämä asettaa suuren haasteen tutkijoille pohtia ja valita tutkimuksen tekemiseen oikea metodi, varsinkin esiin tulevien eettisten ongelmien arvioinnissa ja niiden ratkaisemisessa. Yhtä tärkeää on luotettavien tutkimustulosten saavuttaminen ja niiden tulkitseminen.

Henkilötietolaki (Henkilötietolaki 1:3§) takaa, että ihmisellä on oikeus päättää itseään koskevien tietojen käsittelystä. Tutkittavien osalta tämä tarkoittaa omaa valinnanvapautta haluaako tutkimukseen vai ei. Toisaalta myös tutkijalla on oikeuksia, tärkeimpänä tieteen vapaus. Tieteen vapaus ei kuitenkaan vapauta tutkijaa kunnioittamasta omassa työssään tutkittavien perusoikeuksia, johon yksityisyyden suoja olennaisena kuuluu. Mikäli tutkimukseen sisältyy riski loukata ihmisoikeuksia, se tulee jättää tekemättä tai toteuttaa muulla tapaa. (Kuula 2006, 86-87). Tutkimuksen kohderyhmässä olevilta kysyttiin joko henkilökohtaisesti tai postikyselyn saatteena vapaaehtoista suostumusta osallistumista valvotun koevapauden kyselyyn. Myös heiltä, jotka tulivat vapautumaan valvotusta koevapaudesta tutkimusjakson aikana, kysyttiin kirjallista suostumusta kyselyn lähettämiseen vapautumisen jälkeen.

Osallistumisen vapaaehtoisuuden toteuttaminen edellyttää sellaisten olosuhteiden luomista, että todellinen vapaaehtoinen suostumus on mahdollinen (Kuula 2006, 146). Eritoten tämä tuli ottaa huomioon niiden tutkittavien kohdalla, jotka olivat epäonnistuneet valvotussa koevapaudessa ja joutuneet suljettuun vankilaan jatamaan rangaistustaan. Heidän kanssaan käydyn saatekeskustelun tärkeys tuli esille joskin takia, että kyselyyn vastaamista esitti virkapukuinen henkilö. Lisäksi heille oli luotava sellaiset olosuhteet kyselyyn vastaamiselle, ettei heille tullut tunnetta vastaamisen pakollisuudesta. Kun taas niiden vastaajien kanssa, jotka tulivat valvotusta koevapaudesta Vanajan vankilaan normaalille valvontakäynnille, täytyi tilanne muodostua sellaiseksi, että vastaamisen vapaaehtoisuus tuli selkeästi esille. Kyselyyn vastaajalle ei saanut myöskään muodostua sellaista kuvaa, että hänet oli pyydetty tar-

kastuskäynnille ainoastaan kyselyn vuoksi. Parhaiten kyselyn vapaaehtoisuus toteutettiin heidän kohdallaan, joille kysely lähetettiin postin välityksellä ja he saivat itse päättää vastaisivatko kyselyyn.

Luottamuksellisuuden saavuttamisen edellytyksenä on, että aineistoa käytetään ennalta sovitulla tavalla. Tämä tulee eritoten ottaa huomioon käsitellessä arkaluonteisia tietoja esimerkiksi rikollisesta teosta, rangaistuksesta tai muusta rikoksen seuraamuksesta. Tutkittavilta kerättyjen tietojen osalta vaitiolovelvollisuus tarkoittaa sitä, että tutkittavasta ei saa kertoa tai luovuttaa ulkopuoliselle tietoja muuhun kuin tutkimuksen tarkoitukseen. Kun taas tutkimuksella saatujen tietojen salassapito tarkoittaa, että saatuja tietoja ei anneta tutkittavia koskevaan päätöksentekoon. Tutkimustarkoituksiin kerätyt tiedot on tarkoitettu vain tutkimuksen käyttöön. Ei tutkittavien valvontaan tai rangaistustoimenpiteisiin. (Kuula 2006, 90-95.) Kyselyn luottamuksellisuus saavutettiin kertomalla kyselyyn osallistuville, mihin tarkoitukseen tietoa tultaisiin keräämään. Lisäksi kysymykset oli laadittu siten, että niissä vastaajat eivät joutuneet ilmoittamaan mitään arkaluontoista seikkaa omista rangaistuksistaan tai sen suorittamisista. Tutkimukseen kerätty aineisto oli vain tutkijoiden käytössä eikä sen tietoja luovutettu muille tahoille. Luottamuksellisuutta tutkimuksessa saavutettiin myös sillä, että kyselylomakkeeseen ei vaadittu kirjoittamaan vastaajan nimeä. Vastaajan tunnistettavuus säilyi koko tutkimusprosessin ajan. Täytettyjä kyselylomakkeita käsiteltiin ainoastaan numeroina. Lomakkeen numero määräytyi saapumisjärjestyksestä. Numerolla ei ollut muuta tarkoitusta kuin helpottaa sen käyttöä tilasto-ohjelmassa. Tämä oli tärkeää mahdollisesti tietojen myöhempää tarkastelua ajatellen.

Tutkimuksen tuloksessa pyritään saavuttamaan luotettavuus ja pätevyys sekä välttämään virheiden syntymistä. Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta eli olla antamatta sattumanvaraisia tuloksia. Kun taas tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan pätevyyttä eli tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata (Hirsjärvi ym. 2004, 216). Tutkimus on osaltaan mahdollista toistaa käyttämällä samaa kyselylomaketta mutta vastaajat olisivat luultavammin vaihtuneet. Mittaustulokset riippuvat siitä, miten vastaajat kyselyyn vastaisivat, niin sinänsä tilastollisella menetelmällä tuotettu tieto olisi vertailukelpoista tutkimusten välillä. Edelleen tutkimusaineiston onnistuneella tulokinnalla voidaan saavuttaa niitä tuloksia, mitä tutkimuksella oli aikomuskin tutkia ja saada mahdollisille olettamuksille tukea. Samalla tutkimuksen mielipidekyselyn kattavuudella saavutetaan verraten hyvä kokonaiskuva vankien kokemuksista valvotusta koevapaudesta.

Tosin kysely suoritettiin ainoastaan Vanajan vankilan vangeille. Toisaalta voi tulosten yleistävyyttä arvioida mahdollisten muutosten jatkumossa, jos päivittäisten valvottujen koevapauksien määrää nostetaan.

10. TUTKIMUSTULOKSET

Aineiston analyysissa on käytetty apuna SPSS 16.0 (Statistical Package for the Social Sciences) tilastotieteelliseen analyysiin suunniteltu ohjelmistoa. Ohjelmaa käytettiin lähinnä tutkiessa kyselyn tuottamien vastausten keskinäistä hajontaa ja keskiarvoja.

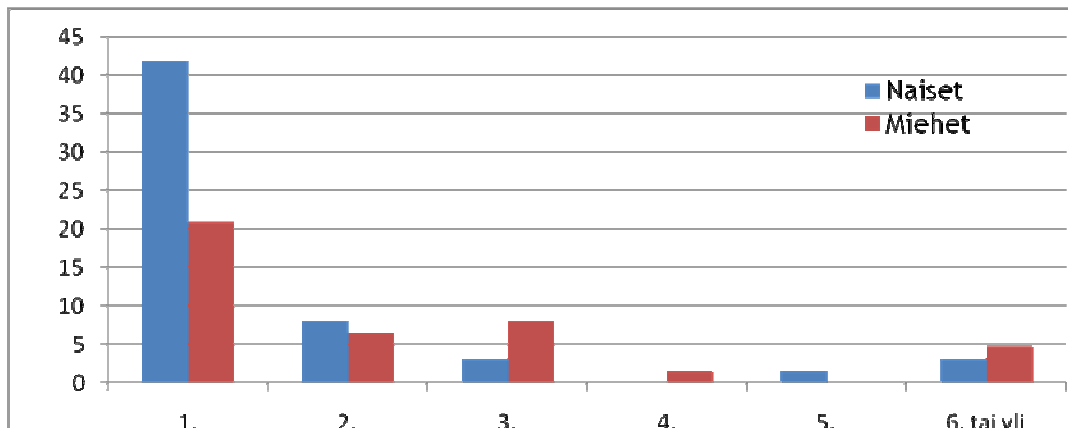
10.1 Vanajan vangit

Vankeinhoitolaitos koostuu viidestä aluevankilasta ja terveydenhuoltoyksiköstä. Aluevankila koostuu sijoittajayksiköstä sekä eri turvallisuustason vankiloista. Vanajan vankila on avolaitos ja kuuluu Etelä-Suomen aluevankilan alaisuuteen. Vanajan vankila koostuu naisvangeille tarkoitetusta Vanajan osastosta sekä miesvangeille tarkoitetusta Ojoisten osastosta. Vanajan osastolla järjestetään naisvangeille päihdekuntoutusta, toimintakykyä lisäävä toimintaa, ympäristönhoitotyötä sekä ompelu- ja kudontatyötä. Ojoisten osastolla miesvangit käyvät erilaisissa rakennus-, korjaus- ja ylläpitotöissä. Molemmilla osastoilla vangeilla on mahdollisuus siviilityöhön tai siviiliopiskeluun, joista usein seuraava askel on siirtyä valvottuun koevapauteen tuomion suorittamisen loppupuolella. Avolaitokseen sijoittumisen edellytyksenä on, että tuomittu sitoutuu päihteettömyyteen ja sen valvontaan.

Vanajan vankilan kirjoilla valvotussa koevapaudessa on tai on ollut 18.11.2008 mennessä yhteensä 62 vankia. Naisia heistä on ollut 37 ja miehiä 25 vankia. Tuomioiden pituudet on vaihdellut 4 kuukaudesta elinkautiseen vankeuteen. Vankilakertaisuutta heillä on ensimmäisestä kahdeksaantoista. Valvotun koevapauden keskimääräinen kesto on ollut vähän reilut kolme kuukautta. Peruutettuja valvottuja koevapauksia on ollut seitsemän. Syinä peruutuksiin oli päihteettömyys rikkomukset sekä syyllistymiset uusiin rikoksiin. Vanajan vankilasta oli (18.11.2008) valvotussa koevapaudessa 11 vankia. Heistä kuusi on naisia ja viisi on miehiä. Tiedot ovat kerätty vankitietojärjestelmästä(Vati).

10.1.1 Vankilakertaisuus

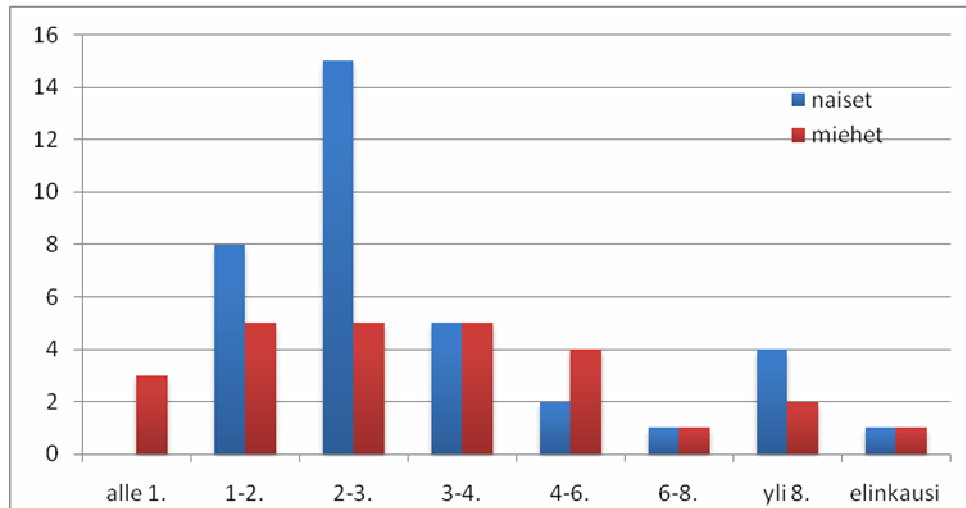
Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen päästettyjen vankien vankilakertaisuus vaihteli ensimmäisestä kahdeksaantoista. Huomattavaa on kuitenkin ensimmäistä kertaa vankilassa olevien suuri osuus sekä nais- että miesvangeissa eli yli puolet kokonaismäärästä. Toista tai kolmatta kertaa vankilassa olevien ryhmät olivat lähes yhtä suuret. Kuudetta tai yli kuudetta kertaa vankilassa olevien määrä tarkasteluajankana oli neljä. Kaksi elinkautisvankia, jotka ovat olleet valvotussa koevapaudessa, olivat vankilassa ensimmäistä kertaa. Suurin ryhmä oli ensimmäistä kertaa vankilassa olevat naisvangit (26), heitä oli yli puolet enemmän kuin miesvankeja (13) muuten sukupuolijakauma on varsin tasainen riippumatta vankilakertaisuudesta. (Kuva 3)

Kuva 3 Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen nais- ja miesvankien vankilakertaisuus prosentteina.

10.1.2 Rangaistusten pituus

Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen vankien rangaistusten pituudet ovat vaihdelleet 4 kuukaudesta elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Alle vuoden rangaistukseen tuomittuja on kolme vankia, jotka ovat kaikki miehiä. Naisvankien suurin ryhmä on kahdesta vuodesta korkeintaan kolmen vuoden rangaistukseen tuomitut. Miesvankien rangaistusten pituudet ovat jakautuneet luokituksemme mukaan tasaisemmin alle vuoden rangaistuksesta aina elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Huomattavaa oli että yhtään koko rangaistusta vankilassa suorittavia vankeja ei ollut määrätty valvottuun koevapauteen. (Kuva4)

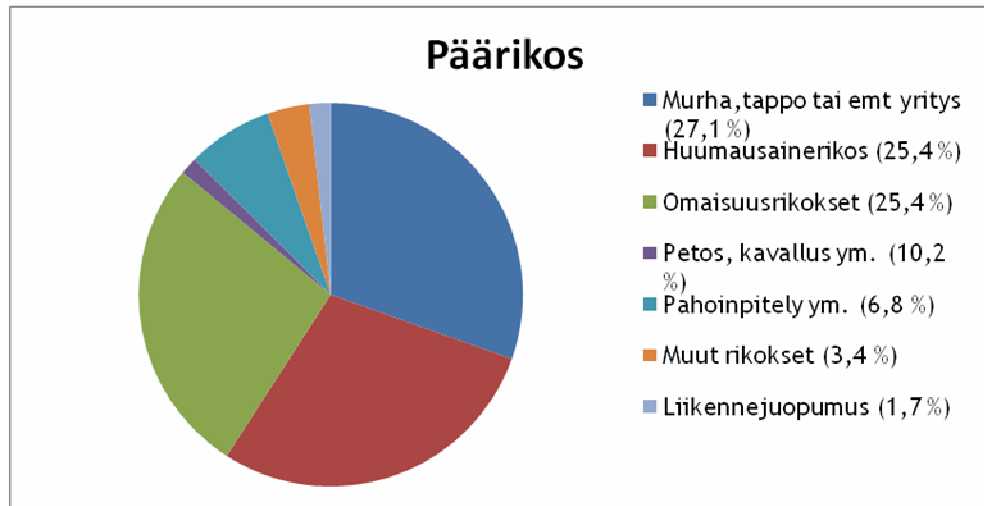

Kuva 4 Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen nais- ja miesvankien rangaistusten kokonaispituus luokittain

10.1.3 Päärikos

Päärikokseksi nimitetään rikosta, josta on annettu suurin rangaistus. Päärikoksen alle peittyvät pienemmät rangaistukselliset rikokset vaikka niitä lukumääräisesti voi olla huomattavasti enemmän, esimerkiksi huumausainerikokset peittyvät vakavien henkirikosten alle.

Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen päärikokset jakautuivat kolmeen päärikosalueeseen henki-, huumausaine- ja omaisuusrikokset (kuva 3). Viimeisen neljänneksen muodostavat lievemmat rikosluokat pahoinpitelyistä petoksiin. Kuitenkin henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset käsittävät kolmanneksen päärikoksista. Päärikosluokissa ei ole yhtään siveellisyyserikoksista tuomittua. Toisena huomionarvoisena havaintona voidaan todeta, että päärikoksena liikennejuopumuksesta tuomittua oli ainoastaan yksi henkilö (muut rikokset). (Kuva 5)

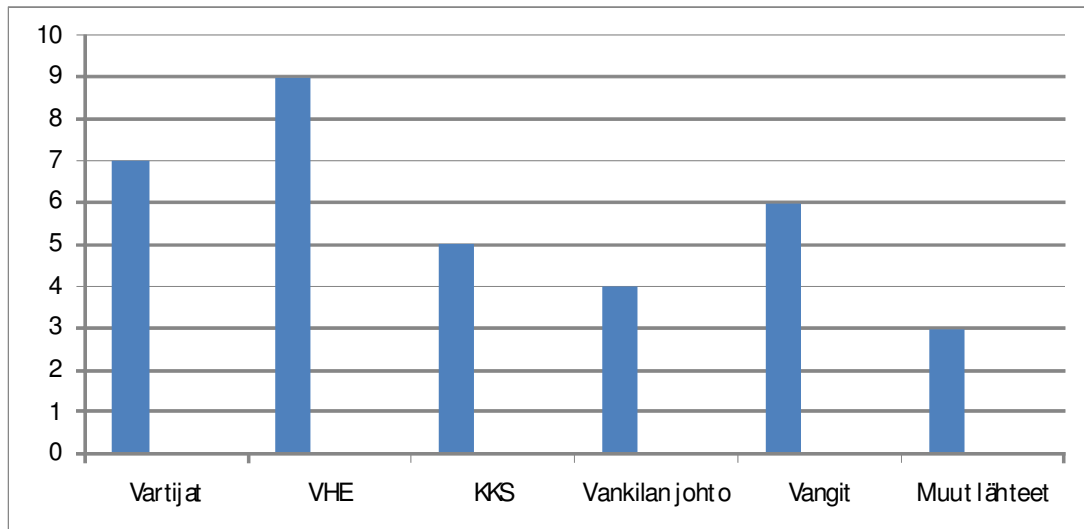
Kuva 5 Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen päärikos

10.2 Koevapauden suunnitteluvaihe

Valvotun koevapauden suunnitteluvaiheen teemassa käydään lävitse kysymykset 1-7. Kysymyksillä haettiin vastauksia vangeilta siihen, miten he itse osallistuivat valvotun koevapauden hakuprosessiin ja suunnitelman laatimiseen. Miltä tahoilta vangit saivat tietoa valvottuun koevapauteen hakeutumisesta ja siihen pääsemisestä? Miten vangit kokivat valmisteluprosessin sujuvuuden? Osallistuiko vanki itse valvotun koevapauden suunnitteluun toiminnan ja asunnon hankkimiseen?

Kyselyyn vastanneet vangit saivat mielestään tietoa mahdollisuuksistaan valvottuun koevapauteen vaihtelevasti. Vähintään joka toinen vastaajista koki saaneensa tietoa valvotusta koevapaudesta, ennen kuin itse olivat tietoisia omasta mahdollisuudestaan hakeutua siihen. Vankien mielipiteet hajaantuivat melko tasaisesti tiedonsaannista täysin samaa mielestä täysin erimieltä luokitusten välillä, mutta ainoastaan yksi vastasi neutraalisti. (Taulukko 1)

Vangit nimesivät valvotusta koevapaudesta saaduksi tietolähteeksi useita eri toimijoita. Yksittäinen vanki saattoi nimetä useita eri tietolähteitä, joista oli saanut tietoa valvotusta koevapaudesta. (Kuva 6)

VHE= Vankeinhoitoesimies

KKS = koulutus- kuntoutus- tai sosiaalityöntekijä

Muut lähteet = Media ja Rikosseuraamusviraston Internet-sivut

kuva 6 Valvotun koevapauden nimetyt tietolähteet

Valvottuun koevapauteen määrättyt vangit kokivat saaneensa hyvin ja monipuolisesti tietoa valvotusta koevapaudesta ennenkin hakeutuivat siihen. Osa vastaajista piti tiedonsaantia jopa erinomaisena. Ainostaan yksi vastaaja oli täysin eri mieltä siitä, että hän sai tietoa riittävästi ja monipuolisesti. Keskimäärin kyselyyn vastanneet vangit olivat tiedonsaantiin ja sen monipuolisuuteen varsin tyytyväisiä. (Taulukko 1)

Kyselyyn vastanneiden mielestä valvotun koevapauden suunnittelu sujui joustavasti. Täysin samaa mieltä suunnittelun sujuvuudesta oli ainoastaan yksi vastaaja, mutta keskimäärin vastaukset painottuivat tyytyväisyyden puolelle. Kaksi vastaajaa oli täysin tyytymättömiä suunnittelun sujuvuuteen.

” Vankilahenkilökunta ei arvosta vangin aktiivisuutta, vaan sitä vähätellään tai jopa koetaan se hyökkääväksi tms.”

Taulukko 1 Tiedonsaanti valvotusta koevapaudesta

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
1. Minulle kerrottiin koevapauden mahdollisuudesta, ennen kuin itse olin siitä tietoinen ja sitä hakenut	7	2	1	4	3	17
2. Sain tietoa koevapauteen hakeutumisesta hyvin ja monipuolisesti	3	4	7	1	1	16
3. Mielestäni koevapauden suunnittelu sujui joustavasti	2	7	3	2	2	16

Kysymykseen siitä, että olin itse aktiivinen asunnon hankinnassa vastauksia tuli lähinnä heiltä, joilla ei ollut asuntoa tiedossa ennen kuin valvottua koevapautta alettiin hänen kohdallaan suunnitella. Kyselyyn vastanneista hieman yli puolella oli asunto tiedossaan kun suunnittelu valvottuun koevapauteen alkoi. Suurin osa heistä, joilla asuntoa ei ollut tiedossa, olivat mielestään hyvin aktiivisia asunnon hankinnassa ja järjestämisessä. Kyselyssä selvisi, että kaikilla paitsi yhdellä miesvastaajalla oli jo asunto valmiina ennen valvotun koevapauden suunnittelua. Vuorostaan kuudelta naisvastaajalta puuttui asunto ennen suunnittelun alkamista. Kyselyssä ei sinänsä selvitetty, miten he olivat lopulta asunnon saaneet eikä sitä, olivatko he hankkineet sen itsenäisesti tai olivatko he saaneet vankilan henkilökunnalta apua ja opastusta asunnon hankinnassa. (Taulukko 2)

”Vankilan pitäisi auttaa huomattavasti enemmän asunnon ja toiminnan hankkimisessa ennen koevapautta. Kaikki eivät osaa olla niin aktiivisia, kuin toiset.”

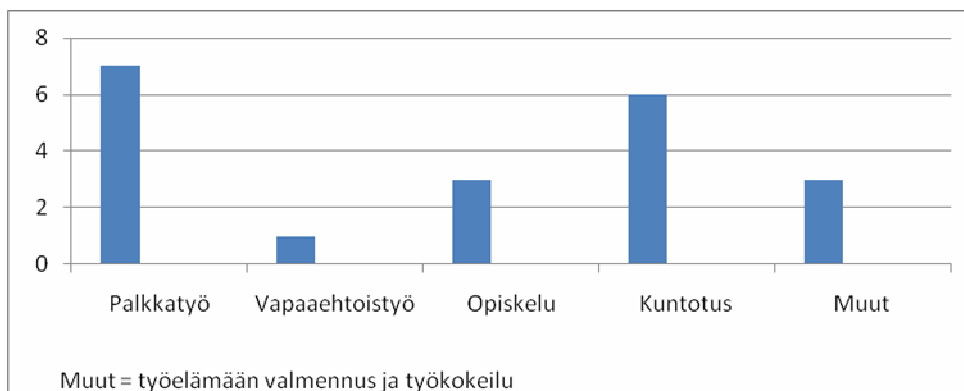
”Asunnon hankita jätettiin ihan itselle”

Taulukko 2 Asunto jakauma sukupuolittain

5. Minulla oli asunto jo olemassa		Kyllä	Ei	Yhteensä
Sukupuoli	nainen	4	6	10
	mies	6	1	7
	Yhteensä	10	7	17

Valvottuun koevapauteen määrätyt kokivat itse olleensa aktiivisia etsiessään työ-, koulutus- tai opiskelupaikkaa valvotun koevapautensa varsinaiseksi toimintamuodoksi. Peräti kaksitoista vastaajaa koki olleensa erittäin aktiivisia sopivan toimintamuodon ja sen sisällön etsinnässä. Kukaan vastaajista ei esittänyt täysin päinvastaista mielipidettä. Kyselyssä ei sinänsä selvitetty, miten ja kenen avulla toimintamuoto lopulta löytyi. Myöskään ei kysytty, oliko toimintamuoto jo täysin selvillä heidän haiketuessaan ja suunnitellessaan valvottua koevapautta. Toisaalta olennaisinta vastauksissa oli, että vastaajat kokivat omalla aktiivisuudellaan vaikuttaneensa hyväksytyin toimintamuodon löytymiseen. (Kuva 7)

” Ei anneta välineitä hakuun: internet, puhelin. Ei anneta aikaa kunnolla esim. jos sopii soittoajan esim. työtä hakiessa, ei voi mistään soittaa.”

Kuva 7 Valvotun koevapauden toiminnan pääasiallinen sisältö

Kyselyyn vastanneiden toimentuloasiat olivat järjestyksessä hieman yli puolella vastaajista ennen valvottua koevapautta. Seitsemällä vastaajalla toimeentuloasiat olivat täysin järjestyksessä ja kolmella vastaavasti ne olivat jokseenkin kunnossa. Yhdellä vastaajista toimeentuloasiat eivät olleet lainkaan järjestyksessä ennen valvottuun koevapauden suunnittelua tai siihen siirtymistä. (Taulukko 3)

Taulukko3 Vangin omatoimisuus ja toimentulo

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
4.Olin itse aktiivinen asunnon hankinnassa	9		2			11
6.Olin itse aktiivinen työ-, koulutus- tai opiskelupaikan etsinnässä	12	1	1			15
7. Toimeentulo asiani oli kunnossa ennen koevapautta	7	3	3	3	1	17

10.3 Toimeenpanosuunnitelma

Tässä teemassa kartoitettiin vankien kokemuksia toimeenpanosuunnitelman laatimisesta ja sen sisällöstä kysymyksissä 8-10. Täytyivätkö valvottuun koevapauteen pääsyn ehdot vaivatta? Tuntuiko hakuprosessi liian pitkältä? Käytiinkö lähtökeskustelussa valvontaveloitteet kattavasti lävitse? Oliko annettu ohjeistus riittävä?(Taulukko 4 ja 5)

Valvottuun koevapauteen määrättyjen mielestä toimeenpanosuunnitelman valmistelun eri arviointikohdat täytyivät vaivatta. Kyseiset arviointikohdat käsittävät valvotun koevapauden pääsääntöiset toimintatavat ja sisällöt. Yhdessäkään vastauksessa ei mainittu, että vastaajilla olisi ollut suuria vaikeuksia saavuttaa toimeenpanosuunnitelman eri arviointikohtien vaatimukset. Toisaalta ainoastaan kaksi vastaajaa oli täysin samaa mieltä toimeenpanosuunnitelman laatimisen helppoudesta. Isoja sukupuolten välisiä eroja ei ilmennyt.

Eräs avoimeen kysymykseen vastannut koki tarvetta toimeenpanosuunnitelman läpikäymiseen siitä, että millaisena hakemus lähetetään sijoittajayksikköön. (Taulukko 5)

” Koevapauden suunnittelu ja lopputulos selkeästi vangille, millaisena lähtee sijoitteluyksikköön.”

Kyselyyn vastaajat eivät kokeneet suunnitelman aloittamisesta lopulliseen päätökseen kulunutta aikaa kovinkaan pitkäksi. Kuitenkin huomattavaa oli, että viisi vastaajaa koki ajan pitkäksi. Naisvastaajat puolestaan kokivat ajan pitkäksi jonkin verran miehiä enemmän. Suunnitelman aloittamisesta lopulliseen päätökseen kulunutta aikaa ei kyselyssä selvitetty, koska aika vaihtelee suuresti riippuen siitä, miten eri toimeenpanosuunnitelman kohdat täytyvät ja miten niitä arvioidaan valvotun koevapauden periaatteiden mukaisesti. (Taulukko 4)

Taulukko 4 Koettu toimeenpanosuunnitelman laatimisen kesto sukupuolittain

9.a Suunnitelman aloittamisesta lopulliseen päätökseen kulunut aika ei tuntunut pitkältä		Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Sukupuoli	nainen	3		2	1	4	10
	mies	1	5			1	7
	Yhteensä	4	5	2	1	5	17

Kyselyyn vastaajat kokivat ennen koevapauden siirtymistään valvontavelvoitteista saatua ohjeistusta riittävänä ja kattavana. Yhtään täysin eriävää mielipidettä ei esitetty. Vastaajista puolet oli täysin samaa mieltä ohjeistuksen riittävydestä ja kattavuudesta sekä viisi vastaajista jokseenkin samaa mieltä. Kolme vastasi neutraalisti. (Taulukko5)

Ennen valvottuun koevapauden siirtymistä vangin kanssa pidetään lähtökeskustelu, missä käydään läpi koko toimeenpanosuunnitelma sekä muut valvottua koevapautta koskevat käytännönasiat. Lähtökeskusteluista tuli vastausten perusteella erittäin positiivinen vaikutelma. Kymmenen vastaajaa oli kokenut, että heidän kanssaan käyty lähtökeskustelu oli tarkoituksenmukainen ja tarpeellinen. Loput vastaajat olivat lähtökeskusteluun melko tyytyväisiä tai kokivat ne neutraaliksi.

Taulukko 5 Toimeenpanon valmistelu ja ohjeistus

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
8. Toimeenpanosuunnitelman valmistelun eri arviointikohtaa oli helppo suunnitella toimintatavat ja sisällöt	2	6	7	2		17
9.b Ennen koevapauteen siirtymistä valvontavelvoitteiden ohjeistus oli riittävä ja kattava	8	5	3	1		17
10. Kanssani käytiin lähtökeskustelu, joka oli tarkoituksenmukainen	10	4	3			17

10.4 Koevapaus

Koevapauden teemassa tutkitaan kysymysten 11-15 ja 19 pohjalta, että miten vangit kokivat valvotun koevapauden alkuvaiheen. Oliko siirtyminen vankilasta koevapauteen vaivatonta? Toteutuivatko suunnitellut toiminnot koevapaudessa ja olivatko ne mielekkäitä. (Taulukko 6 ja 7)

Vankilasta valvottuun koevapauteen siirtyminen koettiin vastaajien mielestä vaivattomaksi. Peräti kaksitoista vastaajaa oli täysin samaa mieltä siirtymisen vaivattomuudesta. Huomattavaa, että yksikään vastaaja ei ollut kokenut ongelmia siirtymisensä vankilasta valvottuun koevapauteen. (Taulukko 7)

Kyselyyn vastaajat olivat varsin tyytyväisiä valvotun koevapauden aikaisiin asumisjärjestelyihin. Yhdessäkään vastauksessa ei ilmennyt viitteitä siitä, että valvotussa koevapaudessa olleilla asumisjärjestelyissä olisi ollut suuria puutteita tai muita vaikeuksia. Kaksi vastaajista kertoi, että heillä oli asumiseen liittyvää tyytymättömyyttä. Tyytymättömyys vaikutti kuitenkin olevan enemmänkin liitännäinen asumisviihtyvyyteen.

Vastaajien mielestä valvotussa koevapaudessa ei ollut ilmennyt juuri mitään yllättävää, jota ennakkoon ei olisi huomioitu jo suunnitteluvaiheessa. Suurimman osan mie-

lestä valvottu koevapaus oli edennyt etukäteissuunnitelmien mukaisesti. Varsinkin miesvastaajien mukaan yllätyksiä oli varsin vähän. Sitä vastoin kolmannes naisvastaajista oli sitä mieltä, ettei valvottu koevapaus ollut sujunut ennakkokäsitysten mukaisesti (Taulukko 6). Yksi heistä mainitsi avoimessa kysymyksessä yllättyneensä siirtymään valvottuun koevapauteen:

”asuntoni ja mieheni olivat järkyttävässä kunnossa, vaikka toisin luulin”

Taulukko 6 Valvotun koevapauden ennustettavuus

13. Koevapaudessa ei ollut mitään yllättävää, jota ei ennakkoon otettu huomioon		Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Sukupuoli	nainen	2	4	1	1	2	10
	mies	3	3	1			7
	Yhteensä	5	7	2	1	2	17

Suunniteltujen toimintavelvollisuuksien sisällöt toteutuivat vastaajien mielestä hyvin. Vastaukset olivat pääsääntöisesti varsin yksimielisiä. Ainoastaan yhdellä vastaajalla oli ilmennyt vaikeuksia toimintavelvollisuuksien toteutumisessa (taulukko 7).

Vangit kokivat valvottuun koevapauteen sisältyvät toiminnot varsin mielekkäiksi. Miesvastaajat olivat jonkin verran naisvastaajia tyytyväisempiä toimintoihinsa. Toisaalta yksi vastaaja oli tästä täysin erimielistä.

Kyselyyn vastaajien mielestä terveydenhuoltopalvelut olivat järjestetty keskimäärin hyvin. Kaikki vastaajat olivat ottaneet kantaa terveydenhuoltopalvelujen järjestämiseen vaikka eivät olisi niitä käyttäneetkään. Avoimissa kysymyksissä vastaajilta kysyttiin käyttävätkö he terveydenhuoltopalveluja valvotussa koevapaudessa, vastaajista kahdeksan kertoi käyttäneensä niitä jossain vaiheessa.

”Oleskelupaikkakunnassa vieras paikkakuntalaisena en voinut käyttää terveyskeskuspalveluita”

Taulukko 7 Valvotun koevapauden suorittaminen

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
11. Vankilasta koevapauksen siirtyminen sujui vaivatta	12	3	2			17
12. Olin tyytyväinen asumisjärjestelyihin koevapaudessa	11	3	1	2		17
14. Suunnitellut toimintavelvollisuuden sisällöt toteutuivat kohdallani	10	5		1		16
15. Koin koevapauden toiminnot mielekkääksi	6	7	2		1	16
19. Terveystieteiden opinnot olivat hyvin järjestetty koevapaudessa	6	2	6	1	2	17

10.5 Päihdeettömyys

Päihdeettömyyden teemaa tutkittiin kysymyksillä 16-18 ja 24. Päihdeidenkäyttö oli osalla valvotussa koevapaudessa olleista ongelma, jo ennen rangaistuksen suorittamista. Miten päihdeettömyys koettiin valvotussa koevapaudessa? Miten päihdetestauksen mielekkyys koettiin?(Taulukko 8 ja 9)

Sitoutuminen päihdeettömyyteen kuuluu olennaisena osana valvottua koevapautta. Myös vastaajat, yhtä lukuun ottamatta, pitivät päihdeettömyyttä tärkeänä ja tarkoituksenmukaisena koevapauden aikana.

Liki 90 prosentilla Suomen vangeista on jonkin asteinen päihdeongelma. Kyselyyn vastanneista ainoastaan alle kolmannes ilmoitti aikaisemmista ongelmista päihdeiden kanssa. Toisen kolmanneksen mielestä heillä ei ollut päihdeongelmaa ennen valvottua koevapautta. Viimeinen kolmannes on tältä väliltä, joten vastaajien mielipiteet päihdeongelmansa laadusta hajaantuivat varsin tasaisesti. Vastausten mukaan yli puolella naisista oli ollut aikaisemmin ongelmia päihdeiden kanssa. Miehistä ainoastaan neljännes kertoi aikaisemmin kärsineensä päihdeongelmasta. (Taulukko 8)

”Minulla ei ole päihdeongelmaa”

Taulukko 8 Aikaisempi päihdehistoria sukupuolittain

17. Minulla on aikaisemmin ollut ongelmia päihteiden kanssa		Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Suku- puoli	nainen	4	1	1		4	10
	mies	1	1	1	1	3	7
	Yhteensä	5	2	2	1	7	17

Valvotussa koevapaudessa olevien päihteiden käyttöä on täysin mahdotonta valvoa järjestelmällisesti ja tarkasti. Kyselyyn vastaajista kaksi ilmoitti käyttäneensä päihteitä valvotun koevapautensa aikana, kun taas muut vastaajat kieltivät asian jyrkästi. (Taulukko 9).

Taulukko 9 Päihhteettömyys ja päihdetestaus valvotussa koevapaudessa

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
16. Sitoutuminen päihhteettömyyteen koevapauden aikana on mielestäni tarkoituksenmukaista	13	3	1			17
18. Käytin päihteitä koevapaudessa ollessani	1	1			15	17
24. Päihdetestaus kuuluu olennaisena osana koevapauteen	10	3	4			17

Valvotussa koevapaudessa olevien päihdetestaus kuuluu olennaisena osana valvotun koevapauden vaikuttavuuteen. Päihdetestejä otetaan yksilöllisen tarpeen mukaan. Kyselyyn vastaajat kokivat päihdetestauksen olennaisena osana valvottua koevapautta. Vastaajista kymmenen oli täysin samaa mieltä väittämän kanssa. Eräs vastaajista kirjoitti avoimeen kysymykseen tuntemuksensa päihdetestauksen tarkkuudesta.

”Kontrollissa pitäisi käyttää vehkeitä jotka ovat varmoja. Sylkitesti näytti jäämiä mitkä laboratorio totesi negatiiviseksi viikon päästä. Asia aiheutti epävarmuutta viikon ajan.”

10.6 Koevapauden valvonta

Tässä valvotun koevapauden valvonnan teemassa paneuduttiin koevapaudessa olevan valvontaan kysymyksillä 20-23 ja 25-26. Miten vangit kokivat valvontavelvoitteet ja niiden noudattamisen? Miten vangit kokivat valvonnallisen kontrollin? Miten vangit kokivat annetut liikkumisrajoitukset? (Taulukko 10)

Jokaiselle valvotussa koevapaudessa olevalle laaditaan yhteydenpito- ja valvontavelvoitteet, joita hänen tulee noudattaa. Kysyttäessä mielipidettä siitä, häiritsivätkö valvontavelvoitteet arkielämän rutiineja, vastaajien mielipiteet hajaantuivat kahtia. Puolet vastaajista koki valvontavelvoitteiden häiritsevän suuresti. Kun taas vastaajista toinen puoli oli sitä mieltä, että ne eivät häirinneet heitä lainkaan.

Lähes kaikki, jotka ovat valvotussa koevapaudessa, ovat velvoitettuja päivittäin soittamaan vähintään yhden valvontasoiton vankilaan. Kyselyyn vastaajat kokivat valvontasoitot varsin tarkoituksen mukaisiksi eikä kukaan vastaajista kyseenalaistanut soittojen merkitystä olennaisena osana valvottua koevapautta.

Valvotussa koevapaudessa olevien vankilaan soittamien valvontasoittojen määrä vaihtelee valvontavelvoitteiden sisällön mukaan, ei yhdestäkään yhteydenpidosta useaan päivittäin. Keskimäärin vastaajien mielestä he eivät joutuneet soittamaan vankilaan liian usein. Vastaajista seitsemän oli täysin samaa mieltä soittojen useudesta. Ainoastaan kahden vastaajan mielestä valvontasoittoja joutui tekemään liian usein.

Kyselyyn vastaajien mielestä vankilan yhteydenpidon ei tule olla aktiivisempi valvotussa koevapaudessa olevaan. Vankilan yhteydenpitomäärään oltiin varsin tyytyväisiä, mutta peräti seitsemälle vastaajista ei ollut muodostunut mielipidettä asiasta. Kuitenkaan yhdessäkään vastauksessa ei toivottu vankilan aktiivisemmin pitävän yhteyttä valvotussa koevapaudessa olevaan.

”ei käyty kertaakaan puhalluttamassa tai soitettu yms.”

Jokaiselle valvotussa koevapaudessa olevalle on laadittu selkeät liikkumisalueet. Hänen tulee oleskella tietyn liikkumisalueen sisällä, ilman erillistä lupaa poikkeamia alueen ulkopuolelle ei sallita. Vangit kokivat määrätyt liikkumisrajoitukset enemmän tiukkoina kuin liian väljinä. Vastaajista kuusi oli eri mieltä. Toisaalta puolet vastaajista piti niitä tiukkoina ja joustamattomina esimerkiksi siirtyessään toimintavelvoitepaikasta asunnolle. Matkan aikana ei poikkeamia sallittu.

” Rajoja löysemmäksi ”

Selvitettäessä mielipidettä kokonaisuutena valvontatoimien riittävydestä valvotussa koevapaudessa, oli peräti kolmesta vastaajaa samaa mieltä siitä, että valvonta on riittävää. Ainoastaan yksi vastaaja oli asiasta täysin eri mieltä.

Taulukko 10 Valvotun koevapauden valvonta

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
20. Valvontavelvoitteiden noudattaminen häiritsi arkielämää	3	5	1	3	5	17
21. Valvontasoitot vankilaan koevapaudessa ovat tarkoituksen mukaisia	7	6	3	1		17
22. Mielestäni valvontasoitot vankilaan tapahtuivat liian usein	2	3	3	2	7	17
23. Mielestäni vankila voisi olla aktiivisempi yhteydenpidossa koevapaudessa olijaan			7	7	3	17
25. Annetut liikkumisrajoitukset koevapaudessa olivat liian tiukat	4	4	3	2	4	17
26. Valvontatoimet olivat riittävät koevapauden aikana	11	2	1	2	1	17

10.7 Valvotusta koevapaudesta vapautuminen ehdonalaiseen vapauteen

Valvotusta koevapaudesta vapautuminen ehdonalaiseen vapauteen osion analyysissä, olemme jakaneet teeman kahteen osa-alueeseen. Osa-alueissa ollaan valvotun koevapauden loppuvaiheessa. Alkuosassa kysymyksillä 27-29 kartoitetaan kokemuksia koevapaudesta. Loppuosan kysymyksillä 30-34 toimintojen jatkumisesta koevapauden jälkeen (Taulukko 11,12,13 ja 14).

Suunniteltujen tukitoimien jatkumisen vielä vapautumisen jälkeenkin, katsotaan olevan yksi valvotun koevapauden pääkohdista, jolla vapautumisen jälkeistä tyhjiötä voidaan poistaa. Peräti kolmentoista vastaajan mielestä tukitoimet jatkuivat vapautumisen jälkeen. Kuitenkin samanaikaisesti kaksi vastaajaa kokee, etteivät suunnitellut tukitoimet enää jatku valvotun koevapauden päättyttyä (Taulukko11).

Näyttäisi, että asunnon pysyvyyden suhteen koevapaudessa olijoilla ei ollut ongelmia. Ainoastaan yksi vastaaja kertoi, ettei jää asumaan koevapauden aikaiseen asuntoonsa. Peräti neljätoista vastaajaa kertoi jäävänsä asumaan samaan asuntoon, missä asui koevapaudessa aikana. Kaikki miesvastaajat ilmoittivat asunnon säilyvän valvotun koevapauden jälkeenkin.

Taulukko 11 Tukitoimien jatkuminen ja asunnon säilyminen valvotun koevapauden päättyttyä

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
27. Suunnitellut tukitoimet jatkuvat vapautumisen jälkeen	5	8	1		2	16
28. Jään asumaan samaan asuntoon, kuin koevapaudessa	14		1	1	1	17

Kyselyyn vastanneet kokivat, että valvotun koevapauden kautta valmistautuminen siviiliin oli helpompaa. Mies vastaajista kaikki olivat lähtökohtaisesti sitä mieltä, että vapautuminen valvotun koevapauden kautta takaisin yhteiskuntaan oli helpompaa, kuin suoraan vankilasta vapautuminen. Vastauksissa ei ollut suuria sukupuolten välisiä eroja, ainoastaan yksi naisvastaaja oli täysin erimieltä valvotun koevapauden merkityksestä helpottavana tekijänä valmistautuessa vapauteen (Taulukko12).

Taulukko 12 Valmistautuminen vapauteen sukupuolittain

29. Vapauteen valmistautuminen oli helpompaa koevapauden kautta		Täysin samaa mieltä	Neutraali	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Sukupuoli	nainen	6	2	1	9
	mies	7			7
	Yhteensä	13	2	1	16

Tiedusteltaessa jatkuiko vastanneiden palkkatyöt valvotun koevapauden päätyttyä jälkeen, vastaajista viisi vastasi, että palkkatyö ei jatkunut valvotun koevapauden jälkeen. Kuitenkin yhdeksän vastanneista eli siinä oletuksessa, että palkkatyöt jatkuvat valvotun koevapauden jälkeenkin. Vastausten perusteella voidaan nähdä, että palkkatyön jatkumisella oli suuri sukupuolten välinen ero, kun ainoastaan yksi miespuolinen ei jatkanut valvotun koevapauden aikaisessa työpaikassaan, kun vastaavasti neljä naista jäi pois palkkatyöstään valvotun koevapauden päätyttyä (Taulukko 13).

Taulukko 13 Palkkatyön jatkuminen koevapauden jälkeen sukupuolittain

30. Palkkatyö jatkuu tai jatkui koevapauden jälkeen		Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Sukupuoli	nainen	1	2	4	7
	mies	4	2	1	7
	Yhteensä	5	4	5	14

Puolella vastaajista oli valvotussa koevapaudessa toimintasisältönä muu kuin palkkatyöt. Tähän toimintasisältöön sisältyvät kuntoutus-, vapaaehtoistyö- ja opiskelutoiminnot. Vapaaehtoistyö jatkui neljällä vastanneista, kun taas opiskelua jatkoi kolme vastanneista. Kuntoutuksessa olleista kuusi vastasi jatkavansa kuntoutusta valvotun koevapauden päätyttyä.

Kuitenkaan vastaajilta ei tiedusteltu yksityiskohtaisesti kuntoutuksen aluetta, joten siitä ei voida sinällään tehdä tarkempia päätelmiä. (Taulukko14).

Kysymyksessä jatkuiko päihteettömyys tai päihdekuntoutus valvotun koevapauden jälkeen, ei eritelty, ketkä vastaajista olivat sitoutuneet osaltaan päihteettömyyteen ja ketkä heistä osallistuivat päihdekuntoutukseen valvotun koevapauden aikana. Vastausten perusteella näyttäisi siltä, että päihdekuntoutus jatkuu vapautumisen jälkeenkin. Lisäksi vastaajista suuri joukko uskoi pysyvänsä päihteettömänä jatkossakin. Yksi vastaaja ei uskonut pysyvänsä päihteettömänä vapaudessa. Vastaaja on sama joka uskoi, ettei asuminen jatku valvotun koevapauden jälkeen samassa paikassa.

Taulukko 14 Toimeenpanovelvoitteiden jatkuminen valvotun koevapauden jälkeen

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
31. Vapaaehtoistyö jatkuu/jatkui koevapauden jälkeen	2	2			4	8
32. Opiskelu jatkuu/jatkui koevapauden jälkeen	4		1		4	9
33. Kuntoutus jatkuu/jatkui koevapauden jälkeen	6	1	1		1	9
34. Päihteettömyys tai päihdehuolto jatkuu tai jatkui koevapauden jälkeen	8	2	3		1	14

10.8 Koevapauden merkitys vapautumisen kannalta

Kysymyksillä 35-39 kartoitettiin miten valvotulla koevapaudella on voitu vaikuttaa vapautumisen problematiikkaan. Onko vapautuminen valvotusta koevapaudesta koettu paremmaksi vaihtoehdoksi, kuin suoraan vankilasta yhteiskuntaan palaaminen? Miten koevapaus on tukenut rikoksetonta elämäntapaa ja onko sillä voitu lisätä vängin elämönhallintataitoja? Kysymyksillä 40-44 tutkittiin, koettiin koevapaudessa

vietetty aika mielekkäänä ja riittävänä. Lähensikö koevapaudessa oleminen ihmissuh-teita läheisiin? Kokivatko vangit olonsa yhteiskunnassa turvalliseksi ja paineettomak-si? (Taulukko15,16,17 ja 18).

Ehkä hieman yllättäenkin kyselyyn vastaajista peräti kolme kertoi syyllistyneensä uusiin rikoksiin valvotussa koevapaudessa ollessaan. Muut vastanneet olivat täysin samaa mieltä siitä, etteivät olleet syyllistyneet uusiin rikoksiin koevapauden aikana (Taulukko 15).

Vanki määrätään valvontaan, jos jäännösrangaistus on yli vuoden, rikos tehty alle 21v. tai jos vanki itse sitä haluaa. Valvonnan järjestää Kriminaalihoitolaitos. Valvon-taan siirtyminen koettiin vastanneiden keskuudessa luontevaksi.

Valvotun koevapaudessa olevan tulee tavata ehdonalaisvalvojansa ennen koevapau-den päättymistä. Vastanneista yhdeksän kertoi tavanneensa ehdonalaisvalvojansa valvotun koevapauden aikana ja neljä vastanneista ei ollut tavannut ehdonalaisvalvo-jaansa lainkaan.

Koevapauden tarkoituksena on luoda porras vankilan ja siiviläelämän välille. Kyselyyn vastanneista lähes kaikki olivat yksimieleisiä siitä, että he eivät jää ilman riittävää tukea koevapauden päätyttyä. Ainoastaan kaksi vastaajaa kertoi, ettei kokenut saa-vansa riittävää tukea koevapauden päätyttyä. Peräti kolmannes vastaajista ei ollut muodostanut kysymyksestä mielipidettä.

Lähtökohtaisesti kyselyn suorittaneet eivät tienneet yksittäisen vastaajan koevapau-den kestoa. Koevapauden pituus voi vaihdella 14 päivän ja kuuden kuukauden välillä. Kysyttäessä vastaajilta valvotussa koevapaudessa vietetyn ajan pituutta, esiintyi vas-tauksissa suurta hajontaa. Liki puolet vastanneista koki koevapaudessa vietetyn ajan liian pitkäksi tai jokseenkin pitkäksi. Toisaalta löytyi myös sellaisia vastauksia, joiden perusteella voidaan todeta, että koevapaudessa vietetty aika oli liian lyhyt. Keski-määräisesti kuitenkin koevapaudessa vietetty aika koettiin hieman liian pitkäksi.

Taulukko15 Valvotun koevapauden loppuvaihe

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
35. En ole syyllistynyt uusiin rikoksiin koevapauden aikana	13				3	16
36. Valvontaan siirtyminen koevapauden jälkeen tuntui luontevalta	8	2	4			14
37. Olin tavannut valvojani koevapauden aikana	9		3		4	16
38. Tunsin jääväni ilman riittävää tukea kun koevapaus loppui	1	1	5	2	6	15
39. Koevapaudessa vietetty aika oli liian lyhyt	3	1	3	3	5	15

Lähes kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että koevapaus valmistaa paremmin ehdonlaiseen vapauteen ja normaaliin elämään palaamiseen, kuin suoraan vankeudesta vapautuminen. Vastanneiden hajonta oli vähäistä ja yhtään täysin erimieltä olevaa vastausta kysymykseen ei saatu. (Taulukko 16)

Kyselyyn vastanneista vangeista kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että koevapaudesta oli hyötyä elämänhallintataitojen paranemisessa. Ainoastaan yksi vastaaja oli täysin erimieltä.

Valvotussa koevapaudessa olevat viettävät aikaansa yhteiskunnassa normaalisti. Tutkimuksessa kysyttiin, kokivatko valvotussa koevapaudessa olijat olonsa turvalliseksi osana muuta yhteiskuntaa. Vastanneiden kesken hajonta oli vähäistä. Valvotussa koevapaudessa oleminen koettiin turvalliseksi eikä varsinaista turvattomuuden tunnetta koettu. Nais- ja miesvastaajien mielipiteissä ei kyselyn mukaan suuresti havaittu eroja.

Taulukko 16 Valvotun koevapauden merkityksen kokemus elämänhallintataitoihin ja turvallisuuden tunne

Kysymys	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
40. Mielestäni koevapaus edes auttaa valmistautumista ehdonalaiseen vapautteen ja normaaliin elämään	12	2	1	1		16
41. Koevapaudesta on ollut hyötyä elämänhallintataitojen paranisessa	8	4	2	1	1	16
43. Koen/koin oloni koevapaudessa turvallisiksi	8	3	3	1		15

Pääpiirteittäin vastanneet olivat sitä mieltä, että koevapaus vahvisti siviilin ihmissuhteita. Kaksi vastanneista naisista oli täysin erimieltä ihmissuhteiden vahvistumisesta valvotussa koevapaudessa. Huomattavaa oli, että naisvastaajat kautta linjan, eivät kokeneet ihmissuhteiden vahvistuneen valvotussa koevapaudessa. Puolestaan kaikkien miesvastaajien mielestä valvottu koevapaus vahvisti ihmissuhteita läheisiin. (Taulukko 17)

Taulukko 17 Valvotun koevapauden merkitys ihmissuhteisiin

42. Koevapaudessa olo vahvisti ihmissuhteitani läheisiin		Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Suku- puoli	nainen	3		2	2	2	9
	mies	5	2				7
	Yhteensä	8	2	2	2	2	16

Selvittäessä valvotussa koevapaudessa olleilta tai olevilta, kokivatko he ulkopuolista painetta onnistumisestaan, niin vastaukset jakoutuivat selkeästi kahtia. Osa vangeista koki ulkopuolista painetta valvotun koevapauden onnistumisesta, kun taas osa

vangeista ei kokenut suurtakaan onnistumisen painetta ulkopuoliselta taholta. Nais- ja miesvastaajien mielipiteet jakaantuivat selvästi sukupuolten mukaan. Peräti viisi naisvastaajista koki ulkopuolista painetta onnistumisestaan valvotussa koevapaudessa. Vuorostaan miesvastaajista neljä ei kokenut merkittävää ulkopuolista painetta onnistumisessaan. (Taulukko 18)

Taulukko18 Koettu ulkopuolinen paine

44. Koen/koin ulkopuolista painetta onnistumisestani		Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yhteensä
Sukupuoli	nainen	4	1	2	1	1	9
	mies		1	1		4	6
	Yhteensä	4	2	3	1	5	15

10.9 Avoimet vastaukset

Ensimmäisessä avoimessa kysymyksessä vastaajia pyydettiin listaamaan, keitä tukihenkilöitä hän tapasi koevapaudessa ollessaan. Pääasiassa vastaajat kertovat tavanneensa päihdehuollon työntekijöitä. Muita viranomaiskontakteja listattiin myös.

”Työvoimavirkailija”

”Mtt,perhetyöntekijä”

”Peliriippuvuus ”

”päihdetyöntekijä, sosiaalitoimiston yhteyshenkilö”

”seurakunta”

”A-klinikka käynnit (määrätyt)”

” valvojani työnantajan puolelta”

”En tarvinnut tukihenkilöitä kun ei ollut ongelmia tapasin ainoastaan minulle määrätyn valvojan säännöllisesti”

Kaiken kaikkiaan kaksi vastaajaa ei listannut mitään kontaktia viranomaisiin tai päihdekuuntoutukseen.

Toisessa avoimessa kysymyksessä vastaajia pyydettiin kertomaan, että käyttikö hän terveydenhoitopalveluja koevapaudessa. Kysymys on siinä mielessä mielenkiintoinen, että tarkkaa linjanvetoa ei ole olemassa siitä, kenen terveydenhuollon palveluiden piiriin valvotussa koevapaudessa olijat kuuluvat. Kahdeksan vastaajaa on kertonut käyttäneensä terveydenhuoltopalveluita. Yhdeksän vastaajaa kertoi, että ei käyttänyt terveydenhuollon palveluja lainkaan.

”Työpaikan terveydenhuoltopalveluita”

”Työterveyslääkäri”

”Yksityinen lääkäriasema, reseptin uusiminen”

”Hammaslääkäri ja tavallinen lääkäri”

”Kunnallista”

Tapahtuiko koevapaudessa mitään yllättävää? Kysymyksessä haluttiin, että vastaajat kertoisivat mitä yllättävää oli tapahtunut koevapaudessa, jota ei osattu ennakoida. Kuusi vastaajaa oli kirjannut, että koevapaudessa oli tapahtunut sellaista johon ei ollut varauduttu.

” Rikosepäily, koevapauden keskeytys ja perätön ilmianto joka johti ilman todisteita tuomioon”

” Kyllä, asuntoini & mieheni olivat järkyttävässä kunnossa, vaikka toisin luulin”

” Koevapauden sisällön, ohjelman noudattaminen osoittautui yllättävän raskaaksi, joten aa - käynnit lopetin kokonaan ”

” Terveyskeskuspalvelut eivät onnistuneet oleskelupaikkakunnalla (kotikunta toinen).

”Ei mitään, elämä tuntui soittoja lukuun ottamatta aivan normaalilta”

Viimeisessä kysymyksessä vastanneita pyydettiin kertomaan seikkoja, jotka tukisivat koevapauden onnistumista.

Neljä vastaajaa kertoi perheen ja lähiomaisten tuen olevan merkitettävä seikka koevapauden onnistumisessa.

” Perhe, avovaimo ja lapset ”

” Siviilissä odottavien ja vastaanottavien omaisten ymmärrys ”

” Perhesuhteen ylläpito on tärkeää ”

Muutama vastaaja linjasi oman tahdon ja päättäväisyyden tärkeäksi seikaksi kohti onnistunutta koevapautta.

” Ajatus vapaudesta ”

” Ihan ihmisestä kiinni, mutta päivärytmi ja päihteettömyys. ”

” Oma tahto / päättäväisyys ”

Vastaajat toivat esiin myös asunnon ja toimentulon merkityksen onnistuneeseen valvottuun koevapauteen.

”Asunto pitää olla ja raha asiat kunnossa”

”Henkireikänä on ollut oman kodin laitto”

Yksi vastaaja kertoi vanhojen rikollista elämäntapaa tukevien kavereiden jättämisen tärkeäksi seikaksi.

” Pitää olla erittäin tarkka tuttavista, eli ns. vanhoja tuttuja ei tavata (ei myöskään tarvetta)”

Eräs valvotusta koevapaudesta vapautunut kertoi portaittaisen vapautumisen tuke-
neen häntä vapautumisen problematiikassa. Vapautunut kertoi haastattelutilantees-
sa, että hänellä on kokemusta muunkinlaisesta vapautumisprosessista.

” Palautuminen normaalielämään sujui helpommin - porrastetusti saa tarpeeksi tukea eikä tule tunnetta, että vankilasta heitetään vaan tyhjän päälle ”

Eräs vastaaja antoi kehittämisideoita valvotun koevapauden alkuvaiheeseen. Toinen vastaaja antoi myös kiitosta Vanajan vankilalle.

” Jonkinlainen yleisinfo saattaisi olla siviilissä odottaville tarpeen ”

”Vankilan luottamus, joka ilmeni sillä että perään ei kyselty. Puhelinoitoja lukuun ottamatta minun yhteydenotot olivat harvassa”

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa uutta tietoa valvotusta koevapaudesta tutkimusongelmiemme pohjalta. Ensimmäisessä tutkimusongelmassa etsimme tietoa onko valvotun koevapauden valvonta koettu riittävänä vastaajien mielestä. Vastaajien mielestä valvonta oli riittävää ja tarkoituksenmukaista. Joidenkin vastaajien mielestä se rajoitti elämää häiritsevästi. Toisessa tutkimusongelmassa kysyttiin vastaajien mielipidettä siihen, edesauttaako valvottu koevapaus vapautumisprosessia. Vastanneet tuottivat lähes yksiselitteisesti sellaista tietoa, että vapautuminen koettiin helpommaksi koevapauden kautta. Kolmannessa tutkimusongelmassa kartoitettiin toimeenpanosuunnitelmien toteutumista koevapauden aikana ja sen jälkeen. Suunnitellut toimintasisällöt toteutuivat vastaajien mielestä hyvin koevapauden aikana. Lähes puolella vastaajista tukitoimet jatkuivat vapautumisen jälkeen.

Vastaajat kokivat valvotun koevapauden suunnitteluvaiheen Vanajan vankilassa pääsääntöisesti joustavaksi ja kokivat saaneensa tietoa valvotusta koevapaudesta hyvin ja monipuolisesti. Vähäkoski omassa tutkimuksessaan Helsingin avovankilasta sai sellaista tietoa, että vangit kokivat prosessin sekavana ja pitkänä (Vähäkoski 2008, 49).

Tiedon saanti valvotusta koevapaudesta Vanajan vankilassa jakautui useaan eri toimiaan ja tietolähteeseen. Vastausten perusteella voidaan todeta, että valvotusta koevapaudesta on saatavilla monipuolisesti tietoa, eikä siihen hakeutumista ole tehty liian vaikeaksi. Toisaalta vastaajat kaipasivat välineitä tiedonsaannin helpottamiseksi esim. internet ja puhelin.

Toimeenpanosuunnitelman laatiminen koettiin sujuvaksi ja joustavaksi. Vanajan vankilan laatimalla arviointilomakkeella erikohdat täyttyivät vastaajien mielestä vaivatta. Vähäkosken tutkimuksessa ilmeni, että haastatellut vangit toivoivat strukturoitua

lomaketta toimeenpanosuunnitelman valmisteluun. Tutkimuksemme mukaan näyttäisi siltä, että Vanajan vankila olisi onnistunut luomaan hyvän lomakkeiston toimeenpanosuunnitelman laatimiseen.

Lähes kaikki asunnottomat valvottuun koevapauteen pyrkivät kokivat olleensa aktiivisia asunnon hankinnassa. Vastaajista yli puolella oli jo olemassa asunto, ennen koevapauteen hakeutumista. Asunnottomista oli naisia kuusi, kun puolestaan miehiä oli vain yksi. Asumisjärjestelyihin koevapauden aikana oltiin hyvin tyytyväisiä. Näyttäisi siltä, että lähtökohtaisesti valvottuun koevapauteen hakeutuminen luo lisäarvoa osalle vangeista, koska tätä kautta he saavat asuntoasiansa kuntoon. Vastaajista ainoastaan yksi ei jäänyt koevapaudesta vapautuessaan samaan asuntoon asumaan, kuin koevapaudessa ollessaan. Samalla vastaajalla eivät jatkuneet myöskään suunnitellut tukitoimet vapautumisen jälkeen.

Kyselyyn vastanneiden kokemusten perusteella voidaan todeta, että siirtymävaihe koevapauteen Vanajan vankilasta on koettu hyvin järjestetyksi. Lähtökeskustelut on koettu kattavaksi ja niissä on saatu riittävästi tietoa valvontavelvoitteista. Varsinkin lähtökeskustelut saivat varauksetta positiivista palautetta vangeilta.

Seitsemällä kyselyyn vastanneista toiminnan pääasiallisena sisältönä olivat palkkatyöt. Kaikki vastanneet, jotka kertoivat olleensa palkkatöissä, kokivat että palkkatyöt jatkuvat vapautumisen jälkeenkin. Voidaan olettaa, että valvotun koevapauden aikana solmitut työsuhteet jatkuisivat vapautumisen jälkeen ja näin ollen loisivat pohjaa siviilielämään sopeuttavana tekijänä. Vähäkosken (2008: 50-51) tutkimuksen perusteella vangit kokevat palkkatyön hyvänä taloudellisista syistä. Valvotun koevapauden aikana vangin perustoimentulo on turvattu palkkatyön tai muiden yhteiskunnallisten tukijärjestelmien kautta.

Toinen puoli toiminnan sisällöstä muodostui kuntoutuksesta, opiskelusta ja työkokeiluista. Näiden toimintojen jatkuvuudesta ei voitu sinällään saada kattavaa tietoa vastausten perusteella. Johtuen osaksi siitä että nämä toiminnot olivat räätälöityjä koevapauden ajaksi. Tässä kohdassa tulisi tarkoin harkita sitä, olisiko löydettävissä sellaisia toiminnan muotoja, jotka olisivat kauaskantoisempia kuin pelkkä valvotun koevapauden aika, esimerkiksi ammatillinen koulutus tai ammatilliset kurssit.

Terveydenhuolto oli pääsääntöisesti vastaajien kokemusten perusteella järjestetty hyvin. Valvotussa koevapaudessa olleet käyttivät monipuolisesti terveydenhuollonpalveluita perusterveydenhuollosta - hammaslääkäriin. Ainoastaan yhden vastaajan

kohdalla terveydenhuoltopalvelut muodostuivat ongelmaksi, kun vastaaja asui valvotun koevapauden aikana eri paikkakunnalla kuin missä oli kirjoilla. Tulevaisuudessa vastaavissa tapauksissa tulisi etukäteen miettiä terveydenhoitopalvelut näissä tapauksissa.

Vanajan vankilan valvontatoimet olivat vastaajien mielestä riittävät koevapauden aikana. Valvontaveloitteiden noudattaminen sinällään koettiin jokseenkin arkielämää häiritseväksi. Valvontasoitot vankilaan koettiin luonnollisena osana valvontaa, mutta osaksi tapahtuvan liian harvoin vastaajien mielestä. Vankilan yhteydenpitoon valvotussa koevapaudessa olijaan oltiin tyytyväisiä. Toisaalta vangit kokivat liikkumisrajoitukset tiukoiksi ja joustamattomiksi. Vähäkosken (2008, 50-51) tutkimuksen mukaan vangit kokivat valvonnan huomaamattomaksi ja kevyeksi. Haastatteluissa kuitenkin ilmeni, että valvontaa tulisi pystyä keventämään valvotun koevapauden edetessä. Tätä taustaa vasten tulisi ehkä miettiä portaittaista valvontaa, joka kevenee loppua kohden, mutta olisi alussa tiheämpää.

Päihitteettömyys koettiin koevapauden aikana tärkeäksi ja sen testaamisen luonnolliseksi osaksi valvontaprosessia. Ainoastaan kolmanneksella vastanneista oli ollut ongelmia päihitteiden kanssa aikaisemmin. Tämä kolmannes koostui lähes ainoastaan naisista. Saatujen vastausten perusteella näyttäisi siltä, että päihitteettömyys ei muodostu ongelmaksi koevapauden aikana. Vastaajista usea koki päihdekuntoutuksen tai päihitteettömyyden jatkuvan valvotun koevapauden jälkeen. Kaiken kaikkiaan päihitteettömyys kokonaisuutena koettiin koevapaudessa onnistumista tukevaksi seikaksi.

Valvottu koevapaus näyttäisi omalta osaltaan auttavan vapautumisproblematiikkaan. Vastaajat olivat lähes yksimielisesti tätä mieltä. Valvotun koevapauden aikana vankien elämänhallintaidot paranivat oleellisesti. Ainoastaan kaksi vastaajaa oli sitä mieltä, että valvottu koevapaus ei tuottanut mitään lisäarvoa elämänhallintataitojen paranemiselle. Valvotun koevapauden ei koettu olevan niin vaikuttavaa, vastaajien arvioissa koevapauden vaikutusta ihmissuhteita vahvistavana ja lähentävänä. Tässä mielessä näyttäisi, ettei valvottu koevapaus ei pysty vastaamaan koettuun tarpeeseen.

Lähtökohtaisesti koevapaudessa olijat kokivat olonsa turvalliseksi. Turvattomuuden tunnetta ei kukaan vastaaja kertonut kokeneensa. Eikä myöskään vangiin leimaantumisen pelkoa esiintynyt vastaajissa. Toisaalta naispuoleiset vastaajat kertoivat kokeneensa jonkin verran ulkopuolista painetta koevapauden onnistumisesta. Koettu ulkopuolinen paine ei johtunut kuitenkaan koetun tuen vähyydestä, koska vastausten

pohjalta näyttäisi siltä, että tukea vapautumiselle on ollut, eikä sitä ole koettu riittämättömäksi.

Valvotun koevapauden koetussa kestossa esiintyi yllättävääkin hajontaa. Osa vangeista koki valvotussa koevapaudessa vietetyn ajan liian pitkäksi ja toisaalta osa vastaajista koki valvotussa koevapaudessa vietetyn ajan taas liian lyhyeksi. Lyhyttä vankeusrangaistusta suorittavat kokivat pääsääntöisesti valvotussa koevapaudessa vietetyn ajan pitkäksi.

Valvotusta koevapaudesta ehdonalaiseen vapautuminen koettiin osana portaittaista rikosseuraamusjärjestelmää. Tutkimustulosten perusteella vankilasta valvottuun koevapauteen siirtyminen ja koevapaudesta ehdonalaiseen valvontaan siirtyminen koettiin helpoksi prosessiksi. Ehdonalaisvalvojan tapaaminen ennen valvonnan alkamista helpottaa omalta osaltaan siirtymisprosessia.

Vaikuttaako valvottu koevapaus omalta osaltaan rikoksettomaan elämäntapaan oppimiseen? Vastausten perusteella oli huomattavaa, että kolme vastannutta kertoi syyllistyneensä uusiin rikoksiin valvotun koevapauden aikana. Uusiin rikoksiin syyllistyneiden määrä ei ollut huomattava, mutta näin vähäisestä joukosta ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, siitä vaikuttaako valvottu koevapaus uusintarikollisuuteen. Valvottu koevapaus sinällään ei poissulje mahdollisuutta rikosten tekemiseen. Pohdittavaksi jääkin, että kuinka paljon niin sanottuja pienempiä rikoksia jää tulematta ilmi, joihin syyllistytään valvotun koevapauden aikana.

Vastausten perusteella valvotussa koevapaudessa tukihenkilöverkosto näyttäisi varsin hajanaiselta ja suppealta. Onko löydettävissä sellaista työmuotoa, jossa jokaisella vangilla olisi selkeämpi tukihenkilö esim. lähityöntekijä. Nyt näyttäisi siltä, että päihdetyöntekijöiden lisäksi tukihenkilökattaus vaikutti puutteelliselta ja jossain määrin kartoittamattomalta. Keskiöön nousee tuntemus siitä, että vanki jää liian yksin valvotussa koevapaudessa.

Valvottu koevapaus vaikutti yllättävän hyvin ennakoidulta. Kyselyyn vastaajien mukaan valvotussa koevapaudessa tapahtui hyvin vähän sellaista yllättävää, mihin ei osattu etukäteen valmistautua. Vastaajat, joilla oli useita toimintavelvoitteita, kokivat valvotun koevapauden raskaaksi. Näin ollen vankien voimavarat tulisi arvioida paremmin, jotta välttyttäisiin ylikuormitukselta. Vastaajilta kysyttiin, mikä heidän mielestään olisi sellainen yksittäinen seikka, joka tukisi valvotun koevapauden onnistumista. Perhesuhteet ja suhteet muihin lähiomaiseen koettiin sellaiseksi seikaksi.

Eräänlainen opaskirjanen tai info-paketti antaisi perheille ja lähiomaisille tietoa valvotusta koevapaudesta. Tämän turvin he pystyisivät paremmin tukemaan valvotussa koevapaudessa olevan pyrkimyksiä rikoksettomaan elämäntapaan ja tukisivat samalla myös valvotun koevapauden onnistumista.

Oma päättäväisyys todettiin tärkeäksi onnistumisen välineeksi. Toisaalta säännöllinen päivärytmi toi kaivattua vakautta arkeen. Vanhan kaveripiiriin jättäminen nähtiin yhtenä keinona rikoksettomaan elämään. Oma koti toi joillekin sellaista, mistä haluttiin pitää kiinni.

12. POHDINTA

Valvottu koevapaus koetaan lähtökohtaisesti portaittaisen rangaistusjärjestelmän osana löytäneen paikkansa suhteellisen nopeasti. Vankijoukko joka on osallistunut valvottuun koevapauteen, on vielä suhteellisen pieni. Kuitenkin alustavat kokemukset ovat olleet rohkaisevia. Valvotun koevapauden järjestelmä joutuu vasta todelliseen testiin, kun vankimäärä päivittäistasolla nousee huomattavasti, useaan sataan päivässä, jolloin valvonnallisesti rangaistuksen valvominen muuttuu haasteellisemmaksi.

Lisäksi tulevaisuuden suurena haasteena on se, että samoista työpaikoista ja toiminnallisista tukipaikoista kilpailevat, niin yhdyskuntapalvelua suorittavat, kuin työvoimapolitiittisina tukitoimina työllistettävät. Näin ollen kolmasektori voi päätyä sellaiseen tilanteeseen, jolloin se voi alkaa valita ketä se ottaa toimintansa piiriin mukaan. Suurin osa kolmannen sektorin paikoista ovat toimintaperiaateiltaan hyvinkin erilaisia, kuin vankilat ja Kriminaalihoitolaitos. Valvotun koevapauden ongelmaksi voi nousta myös sama asia kuin yhdyskuntapalvelupaikoissakin on. Rangaistuksen suorittajat eivät tuo rahaa toiminnan järjestäjälle, vaan pelkästään lisätyötä kontrollin merkeissä.

Terveystaloudellisesti vankimäärän lisääntyminen aiheuttaa myös yhteiskunnallista painetta. Varsinkin kun on ratkaisematta se, että minkä terveydenhuollon palveluidenpiiriin valvotussa koevapaudessa olevat kuuluvat, vankilan vai asuinpaikkakunnan? Vielä asia ei ole sinällään noussut pinnalle, mutta tulevaisuudessa keskustelua maksajasta voi syntyä. Lisäksi toistaiseksi työnantajat ovat maksaneet palkkatöissä

olleiden terveydenhuoltokulut. Mitä jos he vaatisivatkin ne vankeinhoidon maksettavaksi?

Tässä tutkimuksessa kartoitettiin Vanajan vankilan toimesta sitä, miten vangit kokevat uuden rangaistusmuodon. Tutkimuksessa haimme vastauksia kysymyksiin onko valvotun koevapauden valvonta riittävää? Edesauttaako valvottu koevapaus valmistautumista vapauteen ja toteutuvatko toimeenpanosuunnitelmat valvotussa koevapaudessa ja sen jälkeen?

Valvotun koevapauden on tarkoitus omalta osaltaan vastata vapautumisen problematiikkaa, sillä tavalla, että vangin elämänhallintataidot olisivat kasvaneet siinä määrin, että elämä ilman rikoksia olisi mahdollista. Valvotussa koevapaudessa elämänhallinnan kasvaminen tapahtuu elinikäisen oppimisen lähtökohtien kautta. Valvotussa koevapaudessa oleva omaksuu rikoksettoman elämän toimintamalleja erilaisten toiminnallisten sisältöjen kautta, joko vertaisryhmissä tai siviilityöpaikoissa.

Valvottuun koevapauteen määrätyt vangit vaikuttivat olleen tyytyväisiä toiminnan sisältöön ja sisältöjen jatkumiseen valvotun koevapauden jälkeen. Kuitenkin tulisi kriittisesti suhtautua siihen, että kuinka vaikuttavia valvotussa koevapaudessa olleet toiminnalliset sisällöt ovat olleet elämänhallintataitojen kasvattajana, koska osa vastaajista suoritti vielä valvottua koevapautta. Jotta voitaisiin kattavasti tutkia valvotun koevapauden toiminnallisten sisältöjen jatkuvuutta valvotun koevapauden päätyttyä ja se vaikuttavuutta uusintarikollisuuden ehkäisyyn, tulisi kyselytutkimus tehdä sellaiselle kohderyhmälle, joka on jo suorittanut valvotun koevapauden kokonaan ja rangaistuksen suorittamisesta on kulunut riittävästi aikaa. Tähän ei kuitenkaan tällä kyselytutkimuksella päästy, koska Rikosseuraamusvirasto ei antanut lupaa tavoitella sellaisia ihmisiä, jotka ovat jo vapautuneet valvotusta koevapaudesta. Ainoastaan sellaisia vapautuneita vankeja voitiin tavoittaa, jotka olivat antaneet suostumuksensa kyselyyn osallistumiselle vankeudessa ollessaan.

Palkkatyö sinällään on korkea ja arvostettu arvo valvotun koevapauden suorittaneiden joukossa. Usea arvelikin palkkatyönsä jatkuvan valvotun koevapauden päätyttyä. Kuitenkin tarvitsee muistaa, että tämä arvio perustuu vangin omaan näkemykseen. Asiaa ei tiedusteltu vankien työnantajilta. Toiseksi kysymykseksi nousee palkkatyön jatkuvuuden osalta sellainen seikka, että perinteisesti vangit mieltävät työn tekemisen mielekkyyden heikoksi, koska heillä on usein suuret rikosperäiset korvaukset ulosotossa, minkä vuoksi työssäkäyntiä ei koeta järkeväksi. Tässä olisikin yksi kehittämisen seikka, että valvotussa koevapaudessa olevan ulosottokorvauksia voitaisiin tarkis-

taa tai muutoin saattaa sellaiseen kuntoon, jolloin työssä käyminen muodostuisi kolmen kuukauden suojaosuuden loputtua houkuttelevammaksi.

Elämänhallinnallisesti suurin lisäarvo valvotussa koevapaudessa olemiselle on vakituisen asunnon saanti valvotun koevapauden aikana. Asunnottomuus sinällään on altistava tekijä uusintarikollisuuteen. Toisaalta myös päihdeongelma lisää riskiä menettää asunto. Tutkimusjoukosta vain 30 prosenttia kertoi kärsineensä päihdeongelmasta. Osuus on sinällään kohtalaisen pieni, kun tutkitusti 90 prosenttia vangeista kärsii eriasteisista päihdeongelmista. Näin ollen asunto luo vangille mahdollisuuden suunnitella elämäänsä pitkäjänteisemmin, koska hänen ei tarvitse kantaa huolta asunnon hankkimisesta. Kyse onkin ainoastaan siitä, että millä tavalla valvotussa koevapaudessa olleen elämänhallintataidot ovat parantuneet rangaistusta suorittaessa. Elämänhallintataitojen kasvaessa asunnon menettäminen vaikuttaa epätodennäköisemmältä. Elämänhallinnallisen kokonaisuuden kannalta pysyvän asunnon löytäminen on avainasemassa kaikelle toiminnalle, joka sitouttaa vankia takaisin yhteiskuntaan. Ihmisellä tulee olla turvallinen asunto, josta hän voi käydä opiskelemassa tai töissä. Tällöin hänellä on perusedellytyksiä hyvään elämään.

Näyttää siltä, että Vanajan vankilassa on ymmärretty hyvän ja laadukkaan asumisen merkitys vangin kuntoutumisessa ja sitouttamisessa takaisin yhteiskuntaan. Toisaalta asunnon saaminen auttaa myös vapautumisen problematiikkaan, kun vapautumisen välistä tyhjiötä voidaan pehmentää, kun vangin asuntoasiat on saatettu kuntoon jo valvotun koevapauden aikana.

Kyselyyn vastanneiden mukaan valvottu koevapaus ei lähentänyt heidän suhteitaan perheisiin ja lähiomaisiin. Tässä mielessä Vanajan vankila ei pystynyt vastaamaan tähän tarpeeseen. Vangit antoivatkin tähän problematiikkaan hyviä kehitysideoita esimerkiksi parempaa informaatiota perheille ja lähiomaisille valvotusta koevapaudesta, jo koevapauden suunnitteluvaiheessa. Vanajan vankilan tulisi pohtia mahdollisuutta ottaa huomioon näitä perheenjäseniä ja lähiomaisia suunniteltuvaiheessa. Näyttäisi, että välit lähiomaisiin ei parane pelkästään aikaisin yhteiskuntaan palaamisen merkeissä. Valvottu koevapaus voisi omalta osaltaan toimia eheyttävänä tukitoimenä, eikä pelkästään vapauttavana toimenpiteenä., mutta se vaatisi erillistä ongelma-aiheiden työstämistä näiden perheiden kanssa eli verkostotyötä.

Siviilissä samassa asunnossa valvotussa koevapaudessa olevan kanssa asuvan, tulee tietää millaisia rajoittavia tekijöitä se heillekin asettaa. Tavallaan valvotun koevapauden myötä koko perheen tulee sitoutua sääntöihin ja tukea koevapaudessa ole-

vaa. Eräskin valvottu koevapaus päättyi jo alkuunsa kun aviopuoliso oli niin pahasti päihdeongelmainen, että valvotussa koevapaudessa olevan asuminen kotonaan muodostui mahdottomaksi. Pohdittavaksi jääkin, että kuinka voidaan keskeyttää valvottu koevapaus sellaisilla perusteilla, jotka eivät ole koevapaudessa olevan aiheuttamat. Voidaanko ulkopuolisen eli tässä tapauksessa perheenjäsenen perusoikeuksia rajoittaa valvotun koevapauden nimissä.

Valvotun koevapauden aikana valvonnallinen vastuu on koko ajan vankilalla. Miten vankila omalta osaltaan vastaa siihen, että vankeinhoidon kokonaisuudistuksessa korostetaan velvollisuutta huolehtia yhteiskunnan ja vankien turvallisuudesta. Onko valvonta sellaisella tasolla, että voidaan todeta sen täyttävän sille asetetut laadulliset kriteerit? Varsinkin kun näköpiirissä on uuden kriminaalipoliittisen ajattelun tuoma huomattava vankimäärien nostaminen avolaitoksissa ja valvotussa koevapaudessa. Tämä tuo mukanaan entistä haasteellisempien vankien soveltuminen avoimpiin rangaistusmuotoihin, kun vankeja siirretään suljetuista olosuhteista avorangaistusten piiriin. Miten yhteiskunta suhtautuu siihen, kun päivittäisvankimäärän lisääntymisen myötä avoseuraamuksissa tulee väistämättä epäonnistumisia. Valvotun koevapauksien määrän kasvaminen aiheuttaa entistä enemmän päihderikkomuksia ja uusia rikoksia. Valvonnan määrällisen lisääntymisen myötä piilorikollisuus ja päihteidenkäyttö avoseuraamuksissa olevien joukossa lisääntyvät, koska olemassa olevat valvontaresursseihin ovat kohdennettu nykyisen järjestelmän tarpeisiin. Toisaalta myös vankiaineksen heikkeneminen luo valvonnallisia haasteita valvottuun koevapauteen, koska nämä vangit tulevat olemaan vaikeampia sopeuttaa takaisin yhteiskuntaan, sekä heille on haasteellisempaa löytää järkeviä toiminnallisia paikkoja. Yhtäältä laitteisto, joilla valvotaan avoseuraamuksessa olevia, ei omalta osaltaan ole vielä aukoton paikannuksen suhteen, jolloin liikkumisrajoitusten tarkempi rajaaminen ei ole välttämättä nykytekniikalla mahdollista. Toivommekin, että valvontapuolen järjestelmiä ja valvontaresursseja tarkastetaan uudelleen, kun vankimäärä saavuttaa sille asetetut numeraaliset tavoitteet. Omalta osaltaan kyseessä on koko valvotun koevapauden uskottavuus sekä yhteiskuntapoliittisesti että uusintarikollisuutta poistavana tekijänä. Missä kulkee tasapaino onnistuneiden toimeenpanojen ja ei onnistuneiden toimeenpanojen välillä. Rikosseuraamusvirasto on linjannut onnistuneiden valvottujen koevapauksien tavoitteeksi onnistumisprosentiksi 85 %, ainakin nykyisillä valvontaresursseilla tähän tullaan pääsemään.

Kyselyyn vastanneiden vastausten perusteella valvonta on tällä hetkellä olevan yksilöllistä. Jokaiselle valvotussa koevapaudessa olevalle laaditaan yhteydenpito- ja val-

kontrollit, joita myös pitää noudattaa. Jotkut vastaajat kertoivat, että kontrolli oli heidän mielestään vähäistä tai se puuttui lähes kokonaan. Liikkumisrajoitusten laajuutta tulisi miettiä, koska tuntuisi siltä, että asuinpaikkakunnankoko määrittää sen kuinka suurella alueella saa liikkua liikkumisrajoitusten sisällä. On eri asia asua Helsingissä, kuin Tammisaaressa. Varsinkin kun nykypäivänä kaikilla paikkakunnilla ei ole omaa Kelan toimistoa tai terveyskeskusta, puhumattakaan perusturvatoimistoa. Tulevaisuudessa tulisikin tarkoin ottaa huomioon liikkumisrajoitusten yksilölliset rajat ja edellytykset, jotta valvotussa koevapaudessa olevat eivät joutuisi eriarvoiseen asemaan vain asuinpaikkakuntansa vuoksi.

Näkemyksemme mukaan valvonnallisesti valvotussa koevapaudessa on hyviä elementtejä, mutta yhtäältä siinä on vielä parannettavaa. Kun tiedetään, että ensimmäiset viikot ja kuukaudet ovat kriittistä aikaa vapautumisen suhteen, niin tulisiko valvotussa koevapaudessa panostaa portaittaiseen valvontaan. Samalla lailla, kuin rangaistusjärjestelmässä ollaan siirtymässä suunnitelmalliseen vaiheittaiseen etenemiseen kohti rikoksetonta elämäntapaa. Näin ollen valvotun koevapauden alkuvaiheessa tulisi panostaa tiiviinpään vangin kanssa kulkemiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että päihdekontrollit ja valvontakäynnit tapahtuisivat tiheämmin, samalla vanki saisi tukea ja opastusta arkielämästä nousseisiin ongelmiin. Varsinkin kun tiedetään, että pääsääntöisesti koevapaudet ovat keskeytyneet alkuvaiheen ongelmiin esimerkiksi päihteettömyysrikkomuksiin tai uusiin rikoksiin. Alkuvaiheen tiheimmän kontrollin jälkeen voidaan valvontaa asteittain vähentää, mikäli vankien elämähallintataidot ovat kasvaneet siinä määrin, että he pystyvät itsenäiseen toimintaan. Tässä kohtaa moniammatillinen osaaminen jota löytyy Vankeinhoidosta ja Kriminaalihoitolaitoksesta tulisi yhdistää, jolloin päästäisiin luomaan uusia työmuotoja ja työyhteisöjä, joissa yhdistyisivät kummankin puolen paras ammattiosaaminen.

Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrätyistä vangeista 39 oli ensimmäistä kertaa vankilassa. Hyphen (2004) tutkimuksen mukaan heistä luultavasti palaa takaisin vankilaan 38 prosenttia eli noin 15 vankia. Hyphenin tutkimuksen aikana ei Suomessa ollut käytössä vielä valvottua koevapautta. Opinnäytetyöhön liittyvään kyselyyn valvotusta koevapaudesta vastasi moni ensikertalainen vanki. Heillä ei ollut aikaisempaa kokemusta vankilasta vapautumiseen. Tutkimustulosten perusteella he kyllä uskoivat vapautumisen valvotun koevapauden kautta olevan helpompaa. Toisaalta voi miettiä, olisiko heidän vankilaan palaamisriskinsä ollut muutenkin alhainen ilman valvottua koevapautta, sillä usein ensikertalaisella vangilla on vielä henkilökohtaiset asiat järjestyksessä esimerkiksi asunto, työpaikka ja ihmissuhteet. Usein

heille ei ole muodostunut vielä vakavaa päihdeongelmaakaan. Vankilakertaisuuksien kasvaessa myös irtaantuminen muusta yhteiskunnasta kasvaa. Vankilakierteessä oleva kokee usein asunnottomuutta, työttömyyttä, mielenterveyshäiriöitä sekä päihdeongelmaa. Seurauksena on syrjäytyminen muusta yhteiskunnasta sekä rikoskierteen jatkuminen osana elämäkulkua. Samalla vankilasta aina vapaudutaan erilaiseen yhteiskuntaan kuin mitä se sinne joutuessa on ollut ja omat mahdollisuudet selviytyä heikkenevät. Heidän kykynsä toimia osana yhteiskuntaa on vajavaista. Tämän opinäytetyön mukaan valvotun koevapauden lisäarvo saattaisi löytyä juuri monikertaisen vankien sopeuttamisessa muuhun yhteiskuntaan.

Vanajan vankila ei vaikuttanut seulovan valvottuun koevapauteen määrättyjä vankejaan kertalaisuuden, päärikoksen laadun tai tuomion pituuden mukaan. Vangit olivat seuloutuneet valvottuun koevapauteen soveltuvuuden mukaan. Osa naisvangeista oli moniongelmaisia, joiden ennuste onnistumisen suhteen ei alkujaan ollut välttämättä kovin suuri, mutta keskeytyneiden valvottujen koevapauksien osuus kokonaisjoukosta on vähäinen, joten näyttäisi siltä että Vanajan vankilassa on olemassa olevilla resursseilla onnistuttu tekemään laadukasta työtä.

Pitäisikö valvotussa koevapaudessa oloajan olla suhteutettuna rangaistuksen kokonaisuuteen? Varsinkin usean vuoden vankilarangaistuksen loppuvaiheessa muutaman kuukauden valvottu koevapaus ei ole pitkä ajanjakso. Esimerkiksi lyhyen rangaistuksen suorittavalla olisi lyhyempi aika valvotussa koevapaudessa kuin pitkän rangaistuksen suorittavalla. Lyhyen rangaistuksen suorittavalla on tuoreempia kokemuksia siviilimaailmasta kuin pitkän rangaistuksen suorittavalla, joka saattaa vaatia pitempi aikaista sopeutumista muuhun yhteiskuntaan. Toisaalta vangit luultavasti kokivat valvotussa koevapaudessa vietetyn ajan liian pitkäksi, koska he tunsivat jo vapautuneensa päästyään valvottuun koevapauteen. Valvotun koevapauden keston näin ollen mielestämme tulisi kiinnittää huomiota, koska kuukauden kestävän valvotun koevapauden tuoma lisäarvo on lähes kosmeettinen elämänhallinnan kasvattajana. Näin ollen tulisikin miettiä olisiko järkevää nostaa valvotussa koevapaudessa vietetty minimi aikaa kolmeen kuukauteen ja maksimimäärää yhdeksään kuukauteen, jolloin jäisi huomattavasti pitempi aika työskennellä laadukkaasti ja kustannustehokkaasti rangaistustaan suorittavien pitkäaikaisvankien kanssa.

Tekemämme kyselytutkimuksen perusteella valvotusta koevapaudesta näyttäisi olevan enemmän hyötyä naisille. Naiset olivat peruslähtökohdiltaan heikommilla lähtökohdilla kuin miehet. Naiset kärsivät enemmän päihdeongelmista, usealta heiltä

puuttui vakituinen asunto. Lisäksi heillä vaikutti olevan miehiä vähemmän työllistymismahdollisuuksia. Naisten vähäinen työkokemus estää osaltaan heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Lisäksi heidän päihdehistoriansa on pahempi kuin useimmilla miehillä. Puhumattakaan, että heidän toimintavelvoitteensa olisi jatkunut valvotun koevapauden jälkeen. Pääasiassa naiset vaikuttivat olevan suuntautuneita opiskeluun, toisin kuin miehet. Naiset näyttivät käyttävän kolmannen sektorin palveluita enemmän. Miehillä vaikutti olevan työpaikka ja asuntoasiat pääsääntöisesti kunnossa. Heillä oli myös enemmän kontakteja työelämään. Tulevaisuudessa kuitenkin tämä suhde tulee varmastikin muuttamaan, kun valvottuun koevapauteen joudutaan määräämään tulostavoitteiden mukaan sellaisia miehiä, jotka eivät omaa työkokemusta ja joilla on pitkä päihteidenkäyttö historia. Tällä hetkellä näyttäisikin siltä, että miehistä seuloutuu kaikki hyväkuntoisimmat valvottuun koevapauteen. Ne joilla on ennen vankeusrangaistusta pitkätyöhistoria ja perhesuhteet jotka eivät ole katkenet vankeuden aikana. Onko valvotulla koevapaudella heidän kohdallaan mitään lisäarvoa, muuta kuin aikaisemmin perheen luokse palaaminen ja aikaisempi työllistyminen.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut antoisaa ja valottanut meille valvotun koevapauden problematiikka ja toisaalta sen upeita ja kauaskantoisia vaikutuksia uusinta rikollisuuden vähentämiseksi. Jäämme mielenkiinnolla odottamaan tulevaisuuden kriminaalipoliittisia muutoksia, joista voi aueta meillekin uusia mahdollisuuksia. Toivomme, että yhteiskunta haluaa ottaa valvotun koevapauden samalla tavalla vastaan, kuin yhdyskuntapalvelun suorittajat.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino.

Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. painos. Helsinki: Edita.

Henkilötietolaki 24.4.1999/523

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. painos. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino.

Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2003. Tilastolliset menetelmät. Vantaa: WSOY.

Hurskainen, H. 2005. Arestin sähköiset valvontamenetelmät. Diplomityö. Tampereen tekninen yliopisto. Sähkötekniikan osasto.

Hypén, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993-2004 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Vammala: Vammalan Kirjapaino.

Kansainvälinen yleissopimus SopS 7-8/1976

Kansainvälinen yleissopimus SopS 16-17/1990

Kaukonen, O., Karsikas, V., Mohell, U. & Räisänen, A. 2007. Elektronista valvontaa jo monessa maassa. Haaste 3/2007, 32-33

Kauppila, T. 1999. Vankeudesta vapauteen. Kuopion yliopisto. Vantaa. Tummavuoren Kirjapaino.

Kostiainen, R. 2006. Kriminaalipolitiikka kansainvälistyy yhä enemmän. Haaste 1/2006,

Kuittinen, T. & Rönkä, T. 1991. Sosiaalityön ammattikuva työtehtävien osalta vankilassa. Pro gradu - tutkielma. Kuopion yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.

Kuula, A. 2006. Tutkimus etiikka. Tampere: Vastapaino.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2007. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Lappi-Seppälä, T. 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

- Lehtinen, T. 2008. Vankien valvottuja koevapauksia perutaan ani harvoin. Turun Sanomat 31.8.2008.
- Mohell,U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Tallinna: Painopaikka AS Pakett.
- Niemelä, S. 1998. Elinikäinen oppiminen ja osaamisyhteiskunnan haasteet. Teoksessa Sallila, P & Vaherva, T (toim.) Arkipäivän oppiminen. Helsinki: Gummerus kirjapaino.
- Motiuk, L. 2003 Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa Järvenpää, R & Kempas, M. (toim.) Vantaa: Dark.
- Myhrberg, P. 2006 Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 1/2007. Juvenes Print.
- Pajuoja, J. 1997. Vankeinhoidon vaihtoehdot. Helsinki: Art House.
- Rikosseuraamusalan vuosikertomus. 2006. Rikosseuraamusvirasto.
- Rikosseuraamusvirasto. 2008. Valvotun koevapauden toimeenpano-koulutus 27.-28.5.2008.
- Rikosseuraamusviraston tulossopimus vuodelle 2008,Oikeusministeriö 29/013/2007
- Rikosseuraamusalan päihdevalvontaopas. 2008.Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2008. Rikosseuraamusvirasto.
- Salovaara,R-L. 2008. Koevapaudet onnistuneet hyvin. Kontra 3/2008 s.6-7.
- Sähköinen valvonta. Työryhmämietintö 2007:17. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Tuomisto,J. 1999. Elinikäisen oppimisen perusteet. Teoksessa A.Kajanto & J.Tuomisto. (toim.) Elinikäinen oppiminen. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelut.
- Tuomisto, J. 1998. Arkipäivän oppiminen aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kontekstissa. Teoksessa Sallila, P. & Vaherva, T. (toim.) Arkipäivän oppiminen. Helsinki: Gummerus kirjapaino.
- Ulvinen, V-M. 1996. Vankielämän kasvatukselliset alueet vankeinhoidon tavoitteiden kehyksessä - estettyjä kuvia? Oulu. Oulun Yliopistopaino.

Valvotun koevapauden toimeenpanon. 2006. Rikosseuraamusviraston menettelyohje 12.10.2006.

Vankeuslaki 23.9.2005/767

Vähäkoski, R . 2008. Valvottu koevapaus miesvankien kokemana. Opinnäytetyö. Terveysten edistämisen Yamk-koulutusohjelma. Laurea-Ammattikorkeakoulu.

Julkaisemattomat lähteet

Valvotun koevapauden valmistelu Etelä-Suomen aluevankilassa 23.4.2008

KOEVAPAUDEN TOIMEENPANOSUUNNITELMAN VALMISTELU

Liite1

vangin nimi

KOEVAPAAUS

suunniteltu alk. _____

päätyy _____

ASUMINEN

Asunto-osoite _____

Liite:

 talonkirjaote (tiedot kaikista asunnossa kirjoilla olevista) vuokrasopimus omakotitalossa asumiseen liittyvä todiste

TOIMINNAN SISÄLTÖ

PALKKATYÖ kokoaikainen päivätty vuorotyö osa-aikainen 2 -vuorotyö 3-vuorotyö

Työpaikka: _____

Työtehtävät: _____

Työpisteet (jos useassa paikassa) _____

Päivittäinen työaika _____

Työnantajan yhdyshenkilö _____

Työnantajan osoite _____

puhelin _____

sähköposti _____

Työpaikan mahdolliset loma-ajat ymv. poikkeustoiminnot, jolloin ei työskennellä

Työntekijän vuosiloma-ansainta/vuosilomien pitoaika ymv. _____

Liitteet:

 työsopimus*** kaupparekisteriote (yksityinen työnantaja) verovelkatodistus todistus työnantajamaksujen maksusta

*** Sopimuksesta tulee ilmetä, että työnantaja tietää työntekijänsä suorittavan vankeus-
rangaistusta ja olevan vankilan kirjoilla sekä käyvän työssä koevapaudessa.

OPISKELU opinnot päivisin ma-pe opinnot iltaisin
 kokoaikainen opiskelu osa-
 aikainen opiskelu

Opiskeluaika : _____

Opiskelun sisältö: _____

Koulutuspaikka / - paikat _____

Päivittäinen opiskeluaika _____

Oppilaitoksen yhdyshenkilö _____

Oppilaitoksen osoite _____

puhelin _____

sähköposti _____

Oppilaitoksen mahdolliset loma-ajat ymv. poikkeustoiminnot, jolloin ei työskennellä

Opintososiaaliset etuudet, joita mahdollisuus saada opiskelun aikana? _____

Liitteet:

hyväksyminen opintoihin

erillinen todistus oppilaitokselta ***

muita liitteitä _____

***Todistuksesta tulee ilmetä, että oppilaitos tietää opiskelijan suorittavan vankeus-
 rangaistusta ja olevan vankilan kirjoilla sekä käyvän opiskelemissa koevapaudessa.

KUNTOUTUS

Kuntoutusaika: _____

Kuntoutuksen sisältö: _____

Kuntoutuspaikka / - paikat _____

Päivittäinen toiminta-aika _____

Kuntoutuspaikan yhdyshenkilö _____

Kuntoutuspaikan osoite _____

puhelin _____

sähköposti _____

Kuntoutuspaikan mahdolliset loma-ajat ymv. poikkeustoiminnot, jolloin ei työskennellä

Kuntoutuskustannukset _____

Liitteet:

 todistus kuntoutuslaitokselta ***

Muita liitteitä

*** Todistuksesta tulee ilmetä, että kuntoutuslaitos tietää kuntoutujan suorittavan vankeus-rangaistusta ja olevan vankilan kirjoilla sekä käyvän kuntoutuksessa koevapaudessa. Kuntoutujan tulee pitää mukanaan paikannuspuhelinta, joten ko. asia on myös tiedotettava laitokselle.

MUU TOIMINTA (esim. vapaaehtoistyö, päihitteettömyyttä tukevat toiminnot, peliriippuvuuden hoitoa tukevat toiminnot ymv..)

Jos toimintapaikkoja on useita, voi lomakkeita täyttää useampia paikkakohtaisesti.

- osallistuu päivisin ma-pe
 kokoaikainen toiminta osa-aikainen toiminta

Aika : _____

Sisältö: _____

Toimintapaikka / - paikat _____

Päivittäinen toiminta-aika _____

Toimintapaikan yhdyshenkilö _____

Toimintapaikan osoite _____

puhelin _____

sähköposti _____

Toimintapaikan loma-ajat ymv. poikkeustoiminnot, jolloin ei työskennellä

Kustannukset? _____

Liitteet:

todistus toimintapaikasta ***

Muita liitteitä:

*** Todistuksesta tulee ilmetä, että toimintapaikka tietää osallistujan suorittavan vankeus-
 rangaistusta ja olevan vankilan kirjoilla sekä käyvän toiminnoissa koevapaudessa.

Osallistujan tulee pitää mukanaan paikannuspuhelin, joten ko. asia on myös tiedotettava toimintapaikal-
 le.

LIKKUMISRAJOITUKSET

Oleskelualue _____.

asunto-osoitteessa klo _____.

oleskelualueella klo _____.

VAPAA-AJAN TOIMINTA ja SOSIAALISET SUHTEET

Koevapauden aikaiset, keskeiset sosiaaliset

suhteet (sukulaiset, ystävät, tuttavat, joihin pitää yhteyttä):

Asunto-osoitteessa asuvat muut henkilöt (Kirjallinen suostumus muilta asunnossa asuvilta.)

_____.

_____.

Muut henkilöt: _____.

_____.

Harrastukset _____.

_____.

TALOUDELLINEN TOIMEENTULO (selvitys tuloista)

_____.

_____.

VASTUU ASUMIS-, RUOKAILU-YMV. KUSTANNUKSISTA (selvitys menoista)

_____.

_____.

MENETTELY ÄKILLISISSÄ SAIRAUSTAPAUKSISSA YMV. POIKKEUSTAPAUKSISSA

Kotipaikan lähinterveyskeskus _____ puh. _____.

lähin sairaala _____ puh. _____.

tai muu terveydenhuolto _____.

_____.

Terveydenhuollon osalta koevapauden aikana ulkopuolisen terveydenhuollon toimijoiden tulee olla yhteydessä

vankilan sairaanhoitajaan esim.lääkemääräysten vuoksi.

Muita mahdollisia asioita _____.

VANKILAN OSUUS TOIMEENPANOSUUNNITELMAAN LIITTYEN:

Valmistelusta vastaa _____

Vangin nimi _____

Vangille annettu _____.____ 20 ____

ke

valmistelulomake

- päihteettömyyssioumuslomake
 palautettu _____
 suostumus tietojen antamiseen – loma-
 palautettu _____
 koevapauden toimeenpanosuunnitelman

 palautettu _____

EHDONALAISEEN VAPAUTEEN MÄÄRÄÄMISPÄÄTÖS tehty ei ole tehty

 vanki määrätään valvontaan

 valvonnanjärjestelypyyntö lähetetty
 KHL:n aluetoimisto

_____.

 vankia ei määrätä valvontaan

YHTEYDENPITO JA VALVONTATAPA – yhdyshenkilöihin ja vankiin koevapauden aikana

Valmisteluvaihe:

Suoritettut yhteydenotot:

_____.

_____.

_____.

_____.

_____.

Suoritettut valmistelukäynnit:

_____.

_____.

_____.

_____.

Toimeenpanosuunnitelmaan tulevat asiat _____.

_____.

_____.

_____.

_____.

KUVAUS VALVOTUN KOEVAPAUDEN VALMISTELUSTA SIOITTAJAYKSIKÖSSÄ Liite 2
ESY/maaliskuu 2008

RIKOSSEURAAMUSVIRASTO

Liite 3

Päätös

11.8.2008

30/912/2008

Tommi Silvennoinen / Esa Salonen
Hämeenlinna

Hakemuksenne 14.7.2008

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamusvirastolta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan opinnäytetyötä varten.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia valvottua koevapautta. Tutkimuksessa selvitetään mm. miten valvotussa koevapaudessa olevat kokevat uuden rangaistusmuodon ja miten koevapaus on parantanut vankien elämänhallintataitoja ennen vapautumista. Tutkimuksen ohjaajana on RSSK:n yliopettaja Matti Vesanmaa.

Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat kaikki Vanajan vankilan valvotussa koevapaudessa olevat tai olleet henkilöt. Lisäksi haastatellaan mahdollisesti kahta Vanajan vankilassa valvontaa suorittavaa henkilöä.

Tutkimuksen toteutus

Postikysely kaikille noin 50:lle koevapaudessa olleille ja parhaillaan oleville henkilöille. Mahdollisesti kahden työntekijän haastattelu. Lisäksi tarkoitus on kerätä aineistoa vankitietojärjestelmästä lähinnä tilastoinnin kannalta esim. koevapauden kestosta, toimeenpanosuunnitelmista ja koevapauden valvonnasta.

Tutkimus on tarkoitus saada valmiiksi vuoden 2008 loppuun mennessä.

Lupahakemus	Haette lupaa tutkimuksen suorittamiseen. Tarkoituksenne on myös käyttää vankitietojärjestelmä VATI:n tietoja.
Päätös	<p>Rikosseuraamusvirasto myöntää luvan parhaillaan valvottua koevapautta suorittaneiden henkilöiden tietojen käyttöön tutkimusta varten</p> <p>Sen sijaan Rikosseuraamusviraston näkemyksen mukaan tutkielmassa ei tule käyttää valvotun koevapauden jo suorittaneiden henkilöiden yhteystietoja, eikä kyselyä tule lähettää heille. Tuomionsa suorittaneiden henkilöiden yksilöityjen tietojen käyttöön on aina erittäin korkea kynnyks. Jo vapautuneille vangeille voi lähettää kyselyn vain siinä tapauksessa, että he ovat antaneet siihen suostumuksensa tuomiota suorittaessaan.</p> <p>Tutkimuksen yhteyshenkilönä toimii apulaisjohtaja Marjatta Kurri. Haastateltavien valinta ja muut käytännön järjestelyt tutkimuksen toteuttamiseksi sovitaan heidän välityksellä.</p> <p>Tutkimuksen toteutus ja muun tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan tai Rikosseuraamusviraston muulle toiminnalle.</p> <p>Vankitietojärjestelmän osalta tutkimushankkeen yhdyshenkilönä Rikosseuraamusvirastossa toimii Peter Blomster.</p> <p>Tutkimustulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä tutkimuksen valmistuttua.</p> <p>Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamusvirastoon sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA).</p>
	<p>Esa Vesterbacka pääjohtaja</p> <p>Peter Blomster tutkija</p>
Tiedoksi	Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja Etelä-Suomen aluevankilan johtaja Marjatta Kaijalainen Vanajan vankilan johtaja Kaisa Tammi-Moilanen vanajan vankilan apulaisjohtaja Marjatta Kurri

LIITE 4

Suostun siihen, että minulle voi lähettää vapauduttuani kyselyn koevapautta koskevaa tutkimusta varten, jonka suorittavat Esa Salonen ja Tommi Silvennoinen Laurean ammattikorkeakouluun rikosseuraamusalan opinnäytetyötä varten. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten koevapaudessa olevat kokevat uuden rangaistusmuodon ja miten koevapaus on vaikuttanut, parantanut elämönhallintataitoja vapautumista ajatellen. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys ei tule esiin lopputuloksissa.

Rikosseuraamusvirasto on antanut tutkimusentekoluvan päätöksellään 11.8.2008/30/912/2008

Osoite, johon kyselyn voi lähettää

Etukäteen kiittäen tutkimukseen osallistumisesta.

En anna lupaa kyselyn lähettämiseen

. . . 2008

allekirjoitus

LIITE 5

LAUREA AMMATTIKORKEAKOULU

SAATE

Tikkurilan yksikkö
Rikosseuraamusalan koulutusohjelma
8.10.2008

ARVOISA VASTAAJA

Olemme kaksi opiskelijaa Laurean ammattikorkeakoulusta, rikosseuraamusalan koulutusohjelmasta. Teemme opintoihin liittyvää opinnäytetyötä kokemuksista valvotusta koevapaudesta. Tutkimuksen toimeksiantaja on Vanajan vankila ja tarkoituksena kartoittaa valvotussa koevapaudessa olevien tai olleiden kokemuksia valvotusta koevapaudesta. Valvotusta koevapaudesta liittyvää tutkimusta ei ole aikaisemmin tehty, eikä varsinkaan sen suorittajien omia kokemuksia kartoitettu. Joten vastaamalla kyselyyn annat ensiarvoisen tärkeää tietoa kokemuksistasi.

Vastaamalla kyselyyn voitte vaikuttaa valvotun koevapauden kehittämiseen. Samalla annatte arvokasta apua opinnäytetyömme onnistumiseksi.

Antamanne vastaukset käsitellään nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisena. Tulokset julkaistaan ainoastaan kokonaistuloksina, joten kenenkään yksittäisen vastaajan tiedot eivät paljastu tuloksista.

Ohessa lähetämme vastauskuoren, jonka postimaksu on maksettu. Pyydämme teitä palauttamaan kyselylomakkeen täytettynä _____ mennessä.

Mikäli haluatte saada lisätietoja tutkimuksesta, voitte soittaa alla olevaan numeroon. Vastaamme mielellämme tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Kiitos etukäteen vastauksestanne !

Esa Salonen
050-5913466

Tommi Silvennoinen
050-3217800

Kysylylomake
09.10.2008

valvotusta

koevapaudesta

Vanajan

vankilalle

Sukupuoli:

Ikä:

Tuomion kokonaispituus:

Nainen

Mies

Ympyröi vaihtoehto

Koevapauden suunnitteluvaihe:

1. Minulle kerrottiin koevapauden mahdollisuudesta, ennen kuin itse olin siitä tietoinen ja sitä hakenut

Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
---------------------	-------------------------	-----------	-----------------------	-------------------

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

2. Sain tietoa koevapautteen hakeutumisesta hyvin ja monipuolisesti Rastita lisäksi tietojen antaja/ antajat:

* vartijahenkilökunnalta

* vankeinhoitoesimieheltä

* koulutus-, kuntoutus- ja sosiaalitoimen henkilökunnalta

* työjohtohenkilökunnalta

* terveydenhuoltohenkilökunnalta

* vankilan johdolta

* jostain muualta

Mistä? _____

3. Mielestäni koevapauden suunnittelu sujui joustavasti

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

4. Olin itse aktiivinen asunnon hankinnassa

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

5. Minulla oli asunto jo olemassa

Kyllä	Ei
-------	----

6. Olin itse aktiivinen työ-, koulutus- tai opiskelupaikan etsinnässä. Tarkenna toiminnan pääasiallinen sisältö:

* palkkatyö

* vapaaehtoistyö

* opiskelu

* kuntoutus

* joku muu

Mikä? _____

7. Toimeentulo asiani oli kunnossa ennen koevapautta.

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

Toimeenpanosuunnitelma

8. Toimeenpanosuunnitelman valmistelun 12 eri arviointikohtaan oli helppo suunnitella toimintatavat ja sisällöt..

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

9. Suunnitelman aloittamisesta lopulliseen päätökseen kulunut aika ei tuntunut pitkältä.

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

9. Ennen koevapautteen siirtymistä valvontaveloitteiden ohjeistus oli riittävä ja kattava

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

10. Kanssani käytiin lähtökeskustelu, joka oli tarkoituksenmukainen

5	4	3	2	1
---	---	---	---	---

Koivapaus:

11. Vankilasta koivapauteen siirtyminen sujui vaivatta.	5	4	3	2	1
12. Olin tyytyväinen asumisjärjestelyihin koivapaudessa.	5	4	3	2	1
13. Koivapaudessa ei ollut mitään yllättävää, jota ei ennakkoon otettu huomioon	5	4	3	2	1
14. Suunnitellut toimintavelvollisuuden sisällöt toteutuivat kohdallani.	5	4	3	2	1
	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
15. Koin koivapauden toiminnot mielekkääksi.	5	4	3	2	1
16. Sitoutuminen päihdeettömyyteen koivapauden aikana on mielestäni tarkoituksenmukaista.	5	4	3	2	1
17. Minulla on aikaisemmin ollut ongelmia päihdeiden kanssa.	5	4	3	2	1
18. Käytin päihdeitä koivapaudessa ollessani.	5	4	3	2	1
19. Terveydenhuoltopalvelut olivat hyvin järjestetty koivapaudessa	5	4	3	2	1

Valvonta ja tuki:

20. Valvontavelvoitteiden noudattaminen häiritsi arkielämää.	5	4	3	2	1
21. Valvontasoitot vankilaan koivapaudessa ovat tarkoituksen mukaisia.	5	4	3	2	1
22. Mielestäni valvontasoitot vankilaan tapahtuivat liian usein.	5	4	3	2	1
23. Mielestäni vankila voisi olla aktiivisempi yhteydenpidossa koivapaudessa olijaan.	5	4	3	2	1
24. Päihdetestaus kuuluu olennaisena osana koivapauteen.	5	4	3	2	1
25. Annetut liikkumisrajoitukset koivapaudessa olivat liian tiukat.	5	4	3	2	1
26. Valvontatoimet olivat riittävät koivapauden aikana	5	4	3	2	1

Koivapaudesta vapautuminen ehdonalaiseen vapauteen :

27. Suunnitellut tukitoimet jatkuvat vapautumisen jälkeen.	5	4	3	2	1
28. Jään asumaan samaan asuntoon, kuin koivapaudessa.	5	4	3	2	1
29. Vapautteen valmistautuminen oli helpompaa koivapauden kautta.	5	4	3	2	1
30. Palkkatyö jatkuu tai jatkui koivapauden jälkeen	5	4	3	2	1
31. Vapaaehtoistyö jatkuu tai jatkui koivapauden jälkeen	5	4	3	2	1

32. Opiskelu jatkuu tai jatkui koevapauden jälkeen	5	4	3	2	1
33. Kuntoutus jatkuu tai jatkui koevapauden jälkeen	5	4	3	2	1
34. Päihitteettömyys tai päihdehoito jatkuu/ jatkui koevapauden jälkeen	5	4	3	2	1
35. En ole syyllistynyt uusiin rikoksiin koevapauden aikana.	5	4	3	2	1
36. Valvotaan siirtyminen koevapauden jälkeen tuntui luontevalta.	5	4	3	2	1
37. Olin tavannut valvojani koevapauden aikana	5	4	3	2	1
38. Tunsin jääväni ilman riittävää tukea, kun koevapaus loppui.	5	4	3	2	1
39. Koevapaudessa vietetty aika oli liian lyhyt.	5	4	3	2	1
	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Neutraali	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
40. Mielestäni koevapaus edes auttaa valmistautumista ehdonalaiseen vapauteen ja normaaliin elämään.	5	4	3	2	1
41. Koevapaudesta on ollut hyötyä elämähallintataitojen paranemisessa.	5	4	3	2	1
42. Koevapaudessa olo vahvisti ihmissuhteitani läheisiini.	5	4	3	2	1
43. Koen/koin oloni koevapaudessa turvallisiksi	5	4	3	2	1
44. Koen/koin ulkopuolista painetta onnistumisestani	5	4	3	2	1

AVOIMET KYSYMYKSET

Mitä tukihenkilöitä tapasit koevapaudessa ollessasi? (päihdehuolto, työvoimatoimisto, ym.)

Tapahtuiko koevapaudessa jotain yllättävää, jota ei osattu ennakoida ?

Käytitkö terveydenhoitopalveluita koevapaudessa, jos käytit niin mitä ?
(kunnallisia, työnpaikan terveydenhuoltopalveluita ym.)

Kerro tärkein asia, joka tuki koevapauden onnistumista tai tukisi sen onnistumista?

KUVA- JA TAULUKKOLUETTELO

LIITE 6

Kuva 1 Vankeinhoitolaitoksen aluevankilat ja rangaistuslaitokset.....	9
Kuva 2 Kyselyyn vastanneiden ikä ja sukupuoli	30
Kuva 3 Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen nais- ja miesvankien vankilakertaisuus prosentteina	34
Kuva 4 Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen nais- ja miesvankien rangaistusten kokonaispituus luokittain	35
Kuva 5 Vanajan vankilasta valvottuun koevapauteen määrättyjen päärikos	36
kuva 6 Valvotun koevapauden nimetyt tietolähteet	37
Kuva 7 Valvotun koevapauden toiminnan pääasiallinen sisältö	39
Taulukko 1 Tiedonsaanti valvotusta koevapaudesta	38
Taulukko 2 Asunto jakauma sukupuolittain	39
Taulukko3 Vangin omatoimisuus ja toimentulo40	
Taulukko 4 Koettu toimeenpanosuunnitelman laatimisen kesto sukupuolittain	41
Taulukko 5 Toimeenpanon valmistelu ja ohjeistus	42
Taulukko 6 Valvotun koevapauden ennustettavuus.....	43
Taulukko 7 Valvotun koevapauden suorittaminen	44
Taulukko 8 Aikaisempi päihdehistoria sukupuolittain	45
Taulukko 9 Päihdeettömyys ja päihdetestaus valvotussa koevapaudessa.....	45
Taulukko 10 Valvotun koevapauden valvonta.....	47
Taulukko 11 Tukitoimien jatkuminen ja asunnon säilyminen valvotun koevapauden päätyttyä	48
Taulukko 12 Valmistautuminen vapauteen sukupuolittain.....	49
Taulukko 13 Palkkatyön jatkuminen koevapauden jälkeen sukupuolittain.....	49
Taulukko 14 Toimeenpanovelvoitteiden jatkuminen valvotun koevapauden jälkeen.....	50
Taulukko15 Valvotun koevapauden loppuvaihe	52
Taulukko16 Valvotun koevapauden merkityksen kokemus elämähallintataitoihin ja turvallisuuden tunne	53
Taulukko 17 Valvotun koevapauden merkitys ihmissuhteisiin	53
Taulukko18 Koettu ulkopuolinen paine	54